

Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet
Jogtörténeti Tanszék

SZAKDOLGOZAT

A Horthy-korszak választójogi reformjai

Készítette:

Szabóné Varga Marietta
S9BE5R

Konzulens:

dr. Lehotay Veronika
egyetemi adjunktus

Miskolc

2020.

University of Miskolc Faculty of Law
Institute of Legal History and Jurisprudence
Department of Legal History

THESIS

The election rights-related reforms of the Horthy Era

Author:

Szabóné Varga Marietta
S9BE5R

Consultant:

dr. Lehotay Veronika
senior lecturer

Miskolc

2020.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
I. A korszak választójogának történelmi és ideológiai előzményei	5
1.1 Horthy Miklós hatalomra kerülése	5
1.2 Választójogi törvények és rendeletek 1920 előtt	7
II. Történelmi előzmények és politikai háttér Magyarországon	10
2.1 Választójogi törvények és rendeletek 1920-1944	10
2.2 A választójog kiterjesztése: A nők választójogának bevezetése Magyarországon	19
2.3 A választójog korlátozása	24
III. A vizsgált korszak választójogi szabályai	27
3.1 Választókerületek és szavazókörök	27
3.2 Központi választmány és a névjegyzék	28
3.3 Választás kitűzése, előkészítése	30
3.4 Ajánlóívek	31
3.5 Képviselő jelöltek, az összeférhetetlenség	32
IV. A választás eredményét befolyásoló tényezők a Horthy-korszakban	35
4.2 Választási visszaélések, választási bíraskodás	37
4.3 A közigazgatás szerepe a választások lebonyolításában	38
4.4 Az egyházak szerepe	39
4.4 A Horthy-korszak pártjai	40
Összegzés	42
Felhasznált irodalom	44
Internetes források	46
Jogszabályjegyzék	47
Melléklet	49

„ A választójog problémája oda van nőve az egész nemzet életsorsához s mint a csapadék lehet áldás vagy átok¹ ”

Bevezetés

Szakedolgozatom témája a választójog történetének bemutatása 1919-1945 közötti időszakban. Témaválasztásomat elsősorban a korszak politikai, társadalmi átalakulásának dinamizmusa indokolta. Hogyan változott a magyar társadalom az európai események hatására? Az első világháborút követő külpolitikai döntések eredményeként Magyarország elvesztette területének jelentős részét. Ez hatalmas traumát okozott a nemzet számára rengeteg korábban magyar állampolgár elvesztette hazáját a trianoni békét követő területrendezés eredményeként. Ezzel együtt új hazát, államnyelvet, identitást kapva. A hazai politikai elit komoly kül - és belpolitikai csatákat kénytelen folytatni, egyrészt a területi revízió érdekében másrészt a monarchia felbomlását követő zűrzavaros belpolitikai helyzet rendezése céljából. A társadalom folyamatos változásával együtt az állam és vele együtt a kormányzás is folyamatos változásban van. Követve a modernizáció a fejlődés egyes korszakokban statikus, máskor dinamikusabb változását.

A választójog kiterjesztése vagy szűkítése a hatalmon lévő kormány akaratát tükrözi, feltéve, ha megfelelő társadalmi és politikai erővel rendelkezik. A választások ciklikussága a kormányzat politikai törekvéseit biztosítja meghatározott időszakokra.

A törvényhozó hatalom számára elengedhetetlen a ciklikusan visszatérő befolyásolástól mentes választások biztosítása. Ez a hatalom legitimációjának egyik legfontosabb eleme. A választójog magában foglalja az aktív² és passzív³ választójog

¹ library.hungaricana.hu/hu/view/Delmagyarorszag_1934_09/?pg=0&layout=s (Letöltve:2020.02.26.)

² Az aktív választójog azon személyek körére vonatkozik, akik bizonyos képviselői testületek megválasztására jogosultak.

biztosítását és ehhez kapcsolódóan a véleménynyilvánítás, sajtószabadság az egyesülés és gyülekezés szabadságát egyaránt. Az egyik legfontosabb jogosultság az állampolgárok számára, hogy álláspontjuk képviselőjére politikai pártokat hozzanak létre. A politikai pártok programja alapján a választók eldöntik, melyik program a leginkább megfelelő számukra. A választójog jelenti egyrészt a választópolgárok részesedését a hatalomból, de jelenti a választásokkal kapcsolatos jogszabályok összességét. A választójog, bármilyen paradox legyen is, nem a választáshoz való jogot jelenti, állítja Jellinek, mert e jog alanya – mint minden állami kinevezési jogé – kizárólag maga az állam, így csak reflexhatás az, ami az egyénre visszahat, nem az egyén bír alanyi joggal.⁴ Ami nekünk természetes jogosultság, a világ számos országában a mai napig korlátok között gyakorolható. A választójog általánossá tétele még Európában is viszonylag késői időponthoz köthető Svájcba pl. 1971-ben kapnak szavazati jogot a nők, de említhetnénk akár Dél-Afrikát, ahol a faji megkülönböztetést követően csak 1993-ban vezetik be az általános választójogot.

A dolgozat elkészítése során törekedtem arra, hogy minél több szempontból bemutassam a vizsgált korszak választójogának és választási rendszerének sokszínűségét. Több nagy témakört kialakítva és kisebb egységekre bontva mutatom be a téma sokszínűségét.

Az első részben Horthy Miklós hatalomra kerüléséhez vezető belpolitikai előzményeket, a vizsgált korszakot megelőző főbb választójogi szabályokat tekintem át.

A második nagy témakör a választójogot szabályozó törvényeket és rendeleteket mutatja be 1920-1945 közötti időszakban. Valamint a társadalom azon szereplőit vizsgálom, akik a választójogi törvények változása kapcsán választójogot szereznek, vagy éppen a választójoguk csorbát szenved.

³ A passzív választójog azokra vonatkozik, akik valamely testület tagjává választhatók.

⁴ https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_alkotmanytan_i/ch07.html Letöltés: 2019. 09. 22.

A dolgozat harmadik része a választás sajátosságait mutatja be a választás lebonyolításához kapcsolódó „technikai” eszközökön keresztül, és végül a negyedik rész a választási eredményeket befolyásoló tényezők egy csoportját tartalmazza. A választás befolyásolása lehet jogszabályok által, mint például a titkos vagy nyílt szavazás rendszere. Illetve a véleményt formáló erők, mint például az egyház aktív közreműködése által.

Témaválasztásom indoka a történelem és jog kapcsolatának és az emberekre gyakorolt hatásának sokszínűsége. Érdekes látni, hogy egy-egy döntés hogyan befolyásolja az érintettek életét. A nagy történelmi események általában hatással vannak a részes államok történelmére. A vizsgált korszakra ez többszörösen is érvényes, mivel az első világháborút követően az addig ismert világ átrendeződött. Ez Magyarországra több szempontból is igaz, hiszen itt meg kell találni azt a társadalmi, politikai berendezkedést, ami az ország további működtetésére alkalmas. Megfigyelhető jelenség, hogy a forradalmi és háborús események hatására a jogok területén korlátozás tapasztalható. Nem kivétel ez alól az általam vizsgált korszak sem, mivel pontosan megfigyelhető a választójog, egyesülési, gyülekezési jog korlátozása.

A választójog az embert megillető egyik alapvető jognak tekinthető, mivel a közügyekben való részvétel legfontosabb eszköze. A választónak lehetősége van arra, hogy abban a közegben, ahol él, meghatározhassa, hogy ki gyakorolja a hatalmat és hozza meg azokat a döntéseket, ami a mindennapi életére is hatással vannak. A nyugat-európai elsősorban külpolitikai változások döntően befolyásolják a vizsgált korszak belpolitikai döntéseit.

A felhasznált szakirodalom tekintetében a politikai folyamatok vázolásához Püski Levente Magyarország története sorozatból a Horthy-korszak története 1920-1941 vettem alapul, kiegészítve Romsics Ignác Ellenforradalom és konszolidáció a Horthy-rendszer első tíz éve, és a 20. század rövid története című munkáival. A választójogi törvények és rendeletek vonatkozásában elsősorban a Magyarországi Rendeletek Tára 1867-1945, valamint az Ezer Év Törvényei elnevezésű internetes felületeket használtam. A dolgozat választási rendszert bemutató része tekintetében

Hollósi Gábor Országgyűlési választási rendszer és választójog a Horthy-kori Magyarországon című írását használta. A felsorolt szakirodalom mellett számos írott és elektronikus forrást használtam fel, hogy minél mélyebben tudjam bemutatni a vizsgált korszak választójogi szabályait és azok hatását.⁵

I. A korszak választójogának történelmi és ideológiai előzményei

1.1 Horthy Miklós hatalomra kerülése

Horthy Miklós hatalomra kerüléséhez zavaros belpolitikai események vezettek. Ennek egyik fontos állomása Károlyi Mihály 1918. október 23.-ai hatalomra kerülése. Az általa vezetett Nemzeti Tanács pártjaiból koalíciós kormány alakult, ami 1919. január 11.-én Károlyi Mihályt Köztársasági Elnökké választja. Kormányzása azonban nem volt hosszú életű, mivel 1919. március 21.-én az MSZD⁶ és a KMP⁷ vezetői kikiáltják a Tanácsköztársaságot. Ez a belpolitikai helyzet sem tartott sokáig, mivel 1919. augusztus 1. napjával lemond a Forradalmi Kormányzótanács és szociáldemokrata kormány alakul.

Az Peidl Gyula⁸ által vezetett kormány mindössze 1919. augusztus 1.-augusztus 6.-ig volt hatalmon, nem képezve jelentős hatalmi tényezőt. Az év őszére három hatalmiközpont jön létre. Politikai szempontból jelentős a Tiszántúlon állomásozó román hadsereg. Budapesten székel a Friedrich-⁹ kormány, melynek

⁶ Magyarországi Szociáldemokrata Párt

⁷ Kommunisták Magyarországi Pártja

⁸ Szakszervezeti kormány elnöke

⁹ Nevéhez kötődik a választójogi rendelet, amit a későbbiekben részletesen elemzek

legfontosabb feladata a konszolidáció megteremtése. Ennek érdekében a Tanácsköztársaság rendeleteinek visszavonása mellett megkezdik a felelősségre vonást. Számos kivégzésre kerül sor.¹⁰ A harmadik nem elhanyagolható politikai erőt a szegedi ellenforradalmi kormány és hadsereg jelentette. Ennek a kormánynak a hadügyminisztere volt Horthy Miklós. A polgári közigazgatás irányítása mellett katonai parancsnokságokat hoztak létre. A belpolitikai hatalmi változások eredményeként 1919. november 16.-án Horthy Miklós bevonult Budapestre a Nemzeti Hadsereg¹¹ élén. Huszár Károly¹² vezetésével 1919. november 24.-én új kormány alakul, amelynek feladata a nemzetgyűlési választások megszervezése, melynek lebonyolítására 1920. január 25-26 került sor. Az újonnan választott Nemzetgyűlés 1920. március 01.-én Horthy Miklóst Kormányzóvá választja.

Külpolitikai szempontból kiemelt esemény a trianoni békeszerződés aláírása 1920. június 04.-én. A területi és lakosságszámot érintő hatás számokban kifejezve a következő:

A lakosság számaránya 18,2 millióról 7,6 millió főre csökkent, ebből 88% magyar nemzetiségű és mezőgazdasági dolgozók számaránya 55%¹³.

Területi arányok tekintetében 282 ezer négyzetméterről 93 ezer négyzetméterre csökkent¹⁴.

A területi átrendeződés hatással volt a választójogi törvényekre is. Elsősorban a választókerületek átalakítása, átrendezése ad feladatot a kor jogalkotói számára. A választások lebonyolításában fontos szerep jut a közigazgatási szerveknek, így például ispánok, jegyzők. A vallásfelekezetek tekintetében a görögkeletiek és görögkatolikusok számaránya csökken leginkább. A vallási vezetők szerepe sem elhanyagolható egy választás kapcsán. Jellemzően a hatalmon lévő kormányzat mellett korteskednek, befolyásolva ezzel a választói döntést. A korábbi uralkodó elit helyzete is meggyengül és az 1920-as évekre új politikai irányzatok jelennek meg, mint például

¹⁰ Romsics Ignác: A huszadik század rövid története, Rubikon-Ház Bt, 2007. 193. p. Továbbiakban: Romsics I.

¹¹ Az első világháborút követő zavaros hatalmi helyzetben jön létre, 1919. június 6.-án kihirdetett rendeletével hozza létre Horthy Miklós Szegeden.

¹² Az ún. koncentrációs kormány miniszterelnöke 1920. március 15.-ig.

¹³ Romsics 198. p.

¹⁴ Romsics 198. p.

a szociáldemokrácia. Az új politikai erők elsősorban a választójog reformjában látták a modernizáció és demokratikus folyamatok elindításának lehetőségét. A korábbi nyílt választási rendszer helyébe a lajstromos, majd vegyes rendszer lépett. Az új politikai erők a választójog kiszélesítése és a titkos szavazás bevezetésében látták a modernizáció alapját.

1.2 Választójogi törvények és rendeletek 1920 előtt

A választójog magyarországi történetében fordulópontot jelentettek az 1848-as forradalmi események. Korábban csak születési joggal vagy egyházi karrier folytán volt lehetőség részt venni az ország sorsát érintő lényeges kérdések eldöntésében. A választójog ezt követően sem volt általános, vagyoni vagy műveltségi feltételek (cenzus) továbbra is kellettek ahhoz, hogy valaki választásra jogosult legyen. Az 1848. évi V. törvénycikk, az áprilisi törvények egyik legfontosabb eleme a nyílt választási rendszert bevezetése, ennek alapján minden Magyarországon született 20. évét betöltött férfi választójoggal rendelkezett. A törvény meghatározta a kizáró okok rendszerét ezek a következők: nem állhatott gyámság alatt, nem lehetett cseléd, tanonc vagy szolga. Továbbá nem áll csődeljárás alatt, illetve valamely bevett valláshoz kellett tartoznia. A vagyoni és műveltségi cenzust továbbra is fenntartotta a törvény. Legalább $\frac{1}{4}$ jobbágytelekkel kellett rendelkeznie vagy 300 forint értékű városi házzal, vagy 100 ft fizetéssel, aki választói jogosultságot kívánt szerezni. Ha kézműves, iparos vagy kereskedő volt, akkor feltétel, hogy saját műhelye, gyára kellett, hogy legyen. A munkában pedig minimum feltétel, hogy 1 fő segéddel dolgoztasson. Az értelmiség számára továbbra is biztosította a törvény a választójogot. A passzív választójoghoz további feltétel még a 24. év betöltése és a magyarul írni- olvasni tudás. Ezen reformok kapcsán az 1848.évi V. törvénycikk a lakosság, mint egy 7,2%-ának

biztosított szavazati jogot, ami a korábbi időszakhoz képest megnégyszerezte a választásra jogosultak számát¹⁵.

Az 1867. évi XVII. törvénycikk kiemelt jelentősége abban van, hogy a izraelita vallásúakra is kiterjesztette a választójogot. Ezzel jelentős számú polgár számára tették lehetővé a választójog gyakorlását. Hozzávetőleges adat, hogy a zsidó lakosság száma az 1890-es adatok szerint az összes lakosság 4,47%-a volt.¹⁶ A választójogi törvények sorában az 1867.évi XXXIII törvénycikk a következő. Megtartja az 1848. évi törvény alapvető rendelkezéseit csak néhány helyen kerül sor módosításra. A kizáró okok kiegészítésre kerülnek a katonák, pénzügyőrök, csendőrök, elítéltek, csődeljárás alatt állókkal, valamint az adótartozással bírókkal. Az adótartozást, mint kizáró okot az 1899.évi XV. törvénycikk megszünteti. A korábbi vagyoni cenzust is fenntartja a törvény a korábbi földbirtokok mellett a kivetett adókat és az adóalapot is figyelembe vette. Választójoggal bírt továbbá az is, aki 1848-1872-ig a választói névjegyzékben szerepelt. Az 1913.évi XIV. törvénycikk megkülönbözteti a választókat aszerint, hogy milyen műveltségi szinttel rendelkeznek. Ez alapján vannak az analfabéták, de legalább 40 korona adót fizettek vagy legalább 16 hold földbirtokkal rendelkeztek. Az írni-, olvasni tudók közül azok szavazhattak, akik a 20 korona adót megfizették vagy 8 hold földbirtokkal rendelkeztek. Az iskolázottak közül az választhatott, aki legalább a népiskola 6. osztályát elvégezte és emellett a 30. életévét betöltötte. Az adót fizető önálló iparosok, kereskedők és azok szavazhattak, akik a középiskolát elvégezték és a 24. évüket betöltötték.

Az 1918.évi I. néptörvény a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról rendelkezett. A néptörvény sajátossága, hogy egyetlen választást sem tartottak rendelkezései szerint. Jelentősége viszont abban van, hogy a magyar történelem folyamán először a nőkre is kiterjesztett a választójogot. A választójogot minden további cenzus és korlátozás nélkül kiterjesztik a 21 életévet betöltött férfiakra

¹⁵ http://www.mtafi.hu/konyvtar/Magyarország/Magyarország_terkepekben_Parlamenti_valasztasok.pdfLetöltés 2019. 09. 22.

¹⁶ A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1994. Talma Kiadó

és az írni-, olvasni tudó 24. évet betöltött nőkre. Sajátossága még e jogszabálynak, hogy bevezeti a titkos szavazást.

Látható, hogy egy modern a régi választási rendszerekhez mérten korszerű választójogi törvény született 1918-ban. 1919. augusztusában megbukik a Tanácsköztársaság, ezt követően újabb választójogi jogszabály születik. A Friedrich-kormány 1919. augusztus 15.-november 24. között működött. A kormány nem volt képes egy működő államapparátus kiépítésére a tényleges hatalom a fegyveres erők kezében összpontosult¹⁷. A korábbi törvényi szabályozással ellentétben Miniszterelnöki rendelet formájában jelent meg a jogszabály. Az 5985/1919. számú rendelet általános, egyenlő és titkos választásokról rendelkezett. A Friedrich-kormány választójogi rendelete 1919. november 17.-én kerül kiadásra. A titkos szavazást legelőször a Friedrich-kormány 1919. augusztus 29.-én tartott Minisztertanácsi ülésén elfogadott választójogi rendelet tartalmazta, ami a 4245/1919.B.M számú rendeletként akkor meg is jelent¹⁸. Mivel az 1920. évi januári nemzetgyűlési választások jogi szabályozását ez a rendelet adta részletes szabályait a választójogi törvények és rendeletek 1920-1944 közötti korszakot tárgyaló rész tartalmazza.

¹⁷ Püski Levente: A Horthy-korszak 1920-1941. Kossuth kiadó, Debrecen, 2010. 9. p. Továbbiakban :Püski L

¹⁸ Hollósi Gábor. Országgyűlési választási rendszer és választójog a Horthy-kori Magyarországon, Szakmai fórum, 116.p. Későbbiekben: Hollósi

II. Történelmi előzmények és politikai háttér Magyarországon

2.1 Választójogi törvények és rendeletek 1920-1944

Huszár Károly elnökletével 1919. november 24.-én koalíciós kormány alakul, amely az antant¹⁹ támogatását is élvezi. A kormány meghatározott időre és meghatározott feladat ellátására jött létre. Elsősorban a gazdasági konszolidáció és a nemzetgyűlési választások lebonyolítása volt a feladata. A nemzetgyűlési választások lebonyolítására viszonylag gyorsan sor kerül. 1920. január 25-26. között az 5985/1919 számú Friedrich féle választójogi rendelet alapján kerül sor a választások megtartására. Az választójogi rendelet az antant igényeinek megfelelően jelentős jogkiterjesztés valósított meg.²⁰ A rendelet tartalmában eltér a korábbi dualista szabályozástól. Korábban a nők nem rendelkeztek választójoggal a férfiak vagyoni és műveltségi cenzusuk alapján választhattak. Ezzel szemben az új szabályozás szerint nemzetgyűlési választójoga van minden férfinak, aki legalább hat év óta magyar állampolgár, ha legalább fél év óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van és a 24. évét betöltötte. Ennek az életkornak a betöltése előtt is választójoguk van azoknak, akik 1918. évi november hó első napja előtt legalább tizenkét héten át a harctéren arcvonalbeli katonai szolgálatot teljesítettek. Nemzetgyűlési választójoga van minden nőnek, aki legalább hat év óta magyar állampolgár, életének huszonnegyedik évét betöltötte, és bármelyhazai élőnyelven írni-olvasni tud, ha legalább félév óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van²¹.

Az aktív választójog mellett lényeges a képviselővé választhatóság feltételeinek meghatározása. A rendelet 2.§ szerint nemzetgyűlési képviselővé választható, akinek a választás időpontjában nemzetgyűlési választójoga van és a harmincadik életévét

¹⁹ Anglia és Franciaország között 1904. április 08.-án aláírt szerződés. Anglia, Franciaország és körjük csoportosuló államok elnevezése

²⁰ Hollósi, 116.p

²¹ 1919.évi 5.985. M.E sz.rendelet, 1§

betöltötte. A rendelet szerint ki van zárva a választójog gyakorlásából a fegyveres erő, rendőrség, csendőrség tényleges szolgálatában álló tagja, akinek a politikai jogainak gyakorlása fel van függesztve. Kizárták a büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt bünvádi eljárás alatt áll, vagy jogerősen el van ítélve. Nem szavazhat az, aki közsegélyből él, illetve gondnokság vagy csőd alatt, vagy kiskorúsága meg van hosszabbítva, illetve üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll²².

A választójogi rendelkezések közül említést érdemel az 5984/1919.M.E rendelet, ami szerint a nemzetgyűlés működési ideje két esztendőben lett meghatározva. Másik említést érdemlő rendelet az 5988/1919 M.E számú, ami kimondta, hogy a” választók titkosan, borítékba zárt szavazólappal szavaznak”²³

A korábbi választójogi törvény alapján a választásra jogosultak száma csupán a teljes lakosság 6%-át tette ki²⁴. Ezzel szemben az új választójogi rendelet alapján választójogot szerző személyek száma 3 millió 42 ezer főre nőtt, ami az teljes lakosság 40%-át tette ki²⁵. A választás érdekessége, hogy a Tiszántúli területeken, csak 1920. június 22.-én a Román csapatok kivonulása után tartottak kiegészítő nemzetgyűlési választásokat²⁶. Erre a rendelet 1§ adott lehetőséget, azzal az indokolással, hogy ahol még nem szűnt meg az idegen megszállás ott később kell a választásokat megtartani.²⁷ A választások eredményeként megváltozott a képviselők összetétele. Míg az 1910-ben megtartott választásokon a képviselők 15,2 %-a 60 év feletti ez az arány 1920-ban a felére csökkent, míg a 40 év alattiak aránya 28,1%-ról 34,8% -ra emelkedett²⁸. A választás a konzervatív erőknek kedvezett, mivel a legtöbb szavazatot a Kisgazdapárt

²² 1919.évi 5.985. M.E sz.rendelet, 2§-3§

²³ Sipos Péter: Választójogi puccs 1922-ben, História,2002.7.p Továbbiakban: Sipos

²⁴ Romsics Ignác: Ellenforradalom és konszolidáció, Gondolat kiadó,Budapest,1982.78. p (Későbbiekben: Romsics I)

²⁵ Romsics I. 78.p

²⁶ Romsics I. 273.p

²⁷ 1919.évi 5.984. M.E sz.rendelet, 1§

²⁸ Romsics I 82. p

és a KNEP²⁹ szerezte. Ezzel a birtokos parasztság és a városi középrétegek szereztek nagyszámú parlamenti képviselőt.

1920.július 19.-én megalakul a Teleki kormány, ekkor a Tiszántúli választások is lezajlanak. Az új nemzetgyűlés új társadalmi összetételt tükrözött. A Teleki-kormány nem tudott hatékony eredményeket felmutatni sem az államháztartás, sem az alkotmányjogi kérdések rendezése terén³⁰. Ahogy Romsics Ignác könyvében leírja a helyzetet nehezítette az 1919-1920-as évek egyre szélesebb teret öltő antiszemitizmus, ami a politikai élet részét képezte. A fővárosban állandósulnak a zsidóellenes tüntetések. Ennek oka a köztisztviselő réteg munkanélküliségének nagy száma, valamint a vagonlakók életkörülményeinek romlása. Az említett rétegek életszínvonala a békeidőkhöz képest 80%-al csökkentek³¹.

Az 1921. április 24.-én megalakuló Gróf Bethlen István által vezetett kormány legfontosabb feladata a konszolidáció volt. 1922. február 16. napjával a korábbi nemzetgyűlés mandátuma megszűnt. Ennek a ténynek a választójog szempontjából fontos jelentése volt. A Bethleni politikai program azon múltott milyen lesz a nemzetgyűlés összetétele. A választójog törvényi szintű szabályozásának igénye a korabeli sajtó éles ellenállásba ütközött. A rendeleti szintű szabályozás alkotmányos dilemmájának orvoslására össze hívják az ún. „Szaktanácskozmányt”³². A probléma feloldására az 1920.évi I. törvénycikk 10§ hivatkoztak, ami szerint” A nemzetgyűlés az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta az alkotmányos jogrend és a jogbiztonság helyreállítása végett alakult kormányok és tagjaik rendeleteinek érvényességét elismeri; felhatalmazza azonban a minisztériumot, hogy ezeket a rendeleteket a szükséghez képest hatályon kívül helyezhesse, módosíthassa vagy kiegészítse. Utasíttatik egyúttal a minisztérium, hogy amennyiben e rendelkezések a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkoznak, mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat

²⁹ Keresztény Nemzeti Egység Pártja

³⁰ Püski 19.p

³¹ Romsics I 110.p

³² Romsics I 168.p

terjesszen a nemzetgyűlés elé”³³. A választójogi rendeletet ez a szabályozás a törvényi rangra emelte, így a választásokat az általánosság és titkosság szellemében kellett volna lebonyolítani. Ezek a feltételek azonban nem kedveztek a Bethleni érdekeknek. A Miniszterelnöknek három fő célja volt; 1. el akarta kerülni, hogy a választásokat a Friedrich-féle rendeletnek megfelelően írják ki; 2. el akarta kerülni, hogy a nemzetgyűlés érdemben foglalkozzék a választójogi törvénnyel; 3. akár rendeleti úton is érdekeinek megfelelő választójogi rendszert és választójogot léptessen életbe³⁴. Ennek érdekében a miniszterelnök ráveszi a kormányzót, hogy rekessze be a választójogi törvényről vitázó nemzetgyűlést. Bethlen túl szélesnek tartotta a választójogot elsősorban a nők választójoga és a titkosság kiterjesztése zavarta. A titkosság kérdésében a Kissgazdapárt, míg a nők választójoga mellett a KNEP érvelt. Ez a két párt alkotta a nemzetgyűlés nagy részét, így a választójogi szabályok megváltoztatása a nemzetgyűlésben nem volt biztosítva. Tovább nehezítette a helyzetet, hogy az 1920. I. törvény preambuluma kimondta, hogy a nemzetgyűlést az általános nőkre is kiterjedő, egyenlő közvetlen és titkos választójog alapján választották meg.³⁵ Az 1920. évi XVII. törvénycikk 1§ kimondja, hogy „Az országgyűlés elnapolásának, berekesztésének és felosztatásának a királyi hatalomban foglalt joga az 1848:IV. és az 1867:X. törvénycikk korláta között a nemzetgyűlésre is kiterjed. Ez a jog a kormányzót is megilleti, de a nemzetgyűlés felosztatása esetében a kormányzó köteles a nemzetgyűlés összehívása iránt már a felosztató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeüléseire alapul szolgáló választójog alapján, legkésőbb a felosztatástól számított három hónapon belül összeülhessen. A kormányzó a nemzetgyűlést legfeljebb harmincnapi időtartamra napolhatja el”³⁶. A Klebelsberg Kunó által beterjesztett választójogi törvénytervezet szándékosan későn kerül a nemzetgyűlés elé. A Minisztertanács csak 1922. január 24.-

³³ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92000001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38>Letöltve:2020.02.24.

³⁴ Sipos Péter:7.p

³⁵ Sipos Péter:7.p

³⁶ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92000017.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38>Letöltve: 2020.02.24.

én nyújtja be a javaslatot, mivel bizottsági tárgyalásra is szükség van csak 1922. február 11.-én került tárgyalásra. A javaslat szerint a férfiak választójogi feltételeit úgy módosítják, hogy tíz évre emeli fel a magyar állampolgárság idejét, két év helyben lakást és négy elemi osztály elvégzését határozzák meg. Ennek alapján a választójogra jogosult férfiak aránya 77,3%-ra csökken³⁷. A tervezet a nők esetében harminc évben határozza meg az életkort, két gyermek meglétét és önálló keresetet vagy jövedelmet határoz meg. Ezzel a választásra jogosult nők aránya 44.2%-ra csökkent.³⁸ Budapesten és a törvényhatósági városokban titkos, míg a többi területen a nyílt szavazás intézményét alkalmazza. Az ellenzék azzal a feltétellel szavazza meg a javaslatot, hogy a férfiak estén az írni-olvasni tudás elegendő követelmény legyen. Érdekességként megemlíteném Gaál Gaszton nemzetgyűlési elnök cselekményét, aki 1922. február 15.-én a parlament összes óráját megállította, annal érdekében, hogy elég idő maradjon a döntésre³⁹. A választójogi alaprendelet 1922.március 2-án jelenik meg.⁴⁰

A kalandos előzmények után a nemzetgyűlés elfogadja a 2200/1922.évi M.E rendeletet, amely alapján már az év közepén választásokat tartottak. A rendelet szerint nemzetgyűlési képviselői választójoga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta helyben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte. A huszonnegyedik és betöltése nem kívántatik meg attól, aki igazolja, hogy arany, ezüst vagy bronz vitézségi érmet, vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte, valamint attól sem, aki egyetemet vagy más főiskolát végzett. "Régi jogon", aki 1918.évi névjegyzékbe fel van véve, még akkor is, ha az előző kellékeknek nem felel meg, ha ugyanabba a községbe lakik, amelynek névjegyzékébe 1918.évre felvették. A nők választójoga tekintetében, aki a harmincadik évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta helyben lakik, valamint az elemi iskola hatodik osztályát elvégezte⁴¹. A nők választójogi küzdelmeit a későbbiekben részletesen tárgyalom. A rendeletnek

³⁷ Sipos Péter:7.p

³⁸ Sipos Péter:9.p

³⁹ Sipos Péter:9.p

⁴⁰ Romsics 275.p

⁴¹ Library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1922-1926_2/?pg=8&layout=s Letöltve:2020. 02. 26.

megfelelően Budapesten és a törvényhatósági jogú városokban titkos szavazás, míg a többi választókerületben a nyílt szavazás rendszerét alkalmazták. A választásra jogosultság feltételeinek szigorítása a korábbi 40%-ról 29 %-ra csökkentette a választásra jogosultak számát.⁴² Az 1925. évi XXVI. törvénycikk nem tartalmaz lényeges változást az 1922. évi rendelethez képest. A korszak mozgalmasságát tekintve sikeres választójogi törvénynek tekinthető az 1925. évi XXVI törvénycikk, ami az 1922-es választójogi rendeletet törvényerőre emelte 1925. augusztus 23.-án került kihirdetésre⁴³. A választójog a rendeleti formát követően újra törvényi szintű szabályozást kap. Mivel a választójog alapfeltételei nem változtak az ellenzék annyit ért el, hogy titkosan választó körzetek számát öttel növelte ezzel a munkások lakta ipari vidékek is titkosan szavazó körzetek közé kerültek⁴⁴.

Az 1926-os választások a során a Bethlen kormány lényegében ellenzék nélkül maradt. A Horthy-rendszer lényegében 1926 végére megszilárdult⁴⁵. Az 1931. június 28-30 között lezajlott választások az ellenzési erők megerősödését hozták⁴⁶. A választások nem hoznak alapvető változást a politikai erőviszonyok tekintetében. Ennek ellenére a Kormányzó bizalma megrendül Bethlen irányába, aki 1931. augusztus 19.-én bejelenti lemondását. A Kormányzótól Károlyi Gyula kap kormányfői megbízást. Kormányzása eredményeként csökken az államháztartási hiány, ennek ellenére nem rendelkezik erős támogatottsággal és 1932 szeptemberében lemond. Gömbös Gyula kap kormányfői megbízást. 1934 elején konfliktushelyzet alakult ki a kormányfő reformtervei miatt⁴⁷.

Nem kerül el a reformokat a választójogi törvény sem, ami komoly belpolitikai vitát eredményezett. A tervezet kiszivárgott és megjelent az „Esti Kurírban” hatalmas ellenérzést kiváltva az ellenzéki táborban. A tervezetet Eckhart Tibor Kisgazda politikus nevéhez kötötte a korabeli sajtó, ennek ténye végül beigazolódik. A tervezet

⁴² Püski Levente A Horthy korszak parlamentje. MTA Doktori Értekezés, Debrecen 2016. 9.p.

⁴³ Romsics 276.p

⁴⁴ Romsics 195.p

⁴⁵ Romsics 203.p

⁴⁶ Az ellenzéki pártok (fajvédő, kisgazda, liberális, szociáldemokrata) 41 mandátumot szerzett

⁴⁷ Püski 65.p

már Eckhart Tibor neve alatt jelenik meg a „Független Kisgazda” című lap különszámában. A lajstromos választást preferálja az ajánlásra csak azoknak a pártoknak lenne szüksége, amelyek a jelenlegi parlamentben 10-nél kevesebb képviselővel rendelkeznek. Ezeknél a pártoknál kb tízezer ajánlás megszerzését írta elő a tervezet. Fenntartja a listakapcsolások lehetőségét, illetve a töredékszavazatok mandátumra váltásának lehetőségét. Hat év helyben lakást ír elő, ami az ipari munkásság és a nincstelen földmunkások választójogát korlátozza leginkább. A választójogi névjegyzékből törlésre kerül mindenki, aki a választást megelőző 12 hónapon belül községében részesült⁴⁸. Eckhart Tibor indoklása szerint: „A nemzetnek mindenkor kormányképes többség álljon rendelkezésre az alkotmányos élet zavartalan biztosítása érdekében”.⁴⁹ A törvénytervezetet véleményezte Andaházy-Kosnya Béla is. Véleménye szerint: „Kifejezetten az ipari munkásság a kereskedők és általában a városi polgárság ellen irányul”

Az 1935-ös választások a régi választójogi szabályok szerint zajlottak. A választások győztese a NEP lett közel 70 %-os aránnyal⁵⁰. A választás nem volt mentes a botrányoktól sem. Példaként említeném az un. Tarpai esetet, ahol a győztes Kenyeres Miklósról kiderült, hogy egy Kahan Mózes Jakab nevű szélhámos. Aki a választójogosultságának hiánya miatt még a képviselőjelöltségig sem juthatott volna el⁵¹.

Gömbös Gyula halála után Darányi Kálmán kap kormányfői megbízást. A titkos választójog bevezetése komoly igényként jelentkezett. A hatalmon lévő konzervatív erőknek ez nem kedvezett, mivel titkos szavazás esetében a választók befolyásolása nehézkes lenne és bizonytalan parlamenti összetételt eredményezne. A választójog szabályozását egy többlépcsős reformcsomagba ágyazták⁵². A reformcsomag első eleme a Kormányzó halasztó erejű vétójogát szabályozó 1937.évi XIX törvény jelentette, ami alapján a neki nem tetsző törvényeket két alkalommal

⁴⁸ Népszava, 1934. szeptember 1. 6.évfolyam 196-220.sz.

⁴⁹ Népszava, 1934. szeptember 1. 6.évfolyam 196-220.sz.

⁵⁰ Püski 66.p

⁵¹ Püski 66.p

⁵² Püski 74.p

visszaküldhette. A választójog szabályozására a reformcsomag végén került sor az 1938. évi XIX. törvénycikkben. A törvény a választói jogosultság tekintetében különbséget tesz a lajstromos és az egyéni kerületek, valamint a férfiak és nők tekintetében. A lajstromos kerületekben férfiaknál a 26. év betöltése és 10 év magyar állampolgárság, valamint 6 év helyben lakás volt a választójog feltétele. Műveltségi cenzusként előírja az elemi iskola 6 osztályának elvégzését. Az 1912. évet megelőzően születettek tekintetében, ha minden további feltételnek megfelelnek az elemi iskola 4. osztályának elvégzése elég a választói jog gyakorlásához. Az elemi iskola 4. illetve 6. osztályának elvégzése nélkül is volt választójoga annak, aki a többi feltételnek megfelelt és egyben családfenntartó is volt. Aki az első világháborúban részt vett és ezért kitüntetést szerzett, vagy valamilyen rendfokozatot elért esetleg hadirokkant volt szintén részesült a választójogból. Választójoga van továbbá annak az önálló iparosnak, kereskedőnek, földművesnek, aki saját birtokán gazdálkodik és legalább 40 aranykorona tiszta jövedelemmel rendelkezik kataszterenként. Választójoga van továbbá annak a gazdasági cselédnek is, aki legalább 4 éve ugyan annál a munkáltatónál állt szolgálatban. Az a férfi, aki egyetemet vagy főiskolát végzett életkorára tekintet nélkül választójogot kap feltéve, ha magyar állampolgár és a helyben lakási feltételeknek megfelel. A lajstromos választókerületekben az a nő rendelkezett választójoggal, aki 30. évét betöltötte, 10 éve magyar állampolgár és 6 éve helyben lakik. Emellett az elemi iskola 6. osztályát elvégezte és saját vagyonnal, jövedelemmel rendelkezett, vagy olyan férfi özvegye volt, aki ezeknek a feltételeknek megfelelt. Az írni-olvasni tudó nők esetében választójoga van annak a nőnek, akinek 3 vagy több gyereke van és ebből legalább 3 gyermek életben van. A középiskolát végzett nők esetében a 26. év betöltése esetén, míg az egyetemet, főiskolát végzett nők életkorra tekintet nélkül rendelkeztek választójoggal feltéve, hogy magyar állampolgárok és a helyben lakási feltételeknek is megfeleltek. Egyéni választókerületekben annak a férfinak volt választójoga, aki a 30. évét betöltötte és 10 év óta magyar állampolgár állandó foglalkozása volt és egyben családfenntartó. Hat éve helyben lakott és az elemi iskola hat osztályát elvégezte. Az állandó foglalkozás feltételének megfelelt, aki nyugdíjas, vagy vagyonának jövedelméből tartotta fenn

magát. A megszerezhető mandátumok száma 245-ről 260-ra emelkedett.⁵³ Az új törvény alapján 1939. május 25-26. napján tartják meg a választásokat. A választásra jogosultak száma 2.761.618 fő volt. Az 1939-es választások fontosságát hangsúlyozza, hogy ebben a hónapban lépett életbe a második zsidótörvény, ami az 1935-ben megválasztott nemzetgyűlés által elfogadott utolsó törvény volt. A választások legfőbb kampánytémája a zsidó kérdés volt. A választási eredmények ismeretében elsősorban a női szavazókat valamint a titkos választást okolták az eredményekért. A választásokat a szavazatok 69.62%-ával a MEP nyerte.⁵⁴ A szociáldemokraták lapjában megjelent választási értékelés az eredmények tükrében nem véletlen. *„Éretlen a nép, nem tud élni a választójoggal és minden demagógiának áldozatul esik!” – mondják a műveltebb polgárok mély meggyőződéssel az önmaguk értelme iránt, hogy csak ők tudnak élni a választójoggal. A tömeg nem”*⁵⁵.

Az 1939.-es választás volt az utolsó választás a Horthy-korszakban. A német csapatok 1944. március 19.-én bevonulnak Magyarországra. A nyilas hatalomátvételt követően Sztójay Döme, majd Szálasi Ferenc lett a miniszterelnök. Szálasi kinevetésével Horthy Miklós lemond a kormányzóságról 1944. október 16.-án. 1944. decemberében összeül az Ideiglenes Nemzetgyűlés a nyilasok elűzése után. Bár már nem tartozik a vizsgált korszakhoz említést érdemel az 1945. november 4.-én megtartott parlamenti választások. A választásokat az 1945. évi VIII törvény alapján bonyolították le. A törvény férfiak és nők esetében egységesen a 20. életév betöltéséhez kötötte. Eltörölte a választások kötelező jellegét a cenzust, bevezeti az általános és titkos választójogot. A korábbi területi revíziók kapcsán az 1937. december 31.-ei állapotok szerinti Magyar határon belül lakó személyeknek enged választójogot, kizárja a német nemzetiségű lakosokat. Az új törvény alapján 5.160.499 fő szerez választójogot.⁵⁶

⁵³ Püski 75.p

⁵⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_orsz%C3%A1ggy%C5%B1l%C3%A9si_v%C3%A1laszt%C3%A1sok_a_Horthy-rendszerben Letöltve:2020.02.25.

⁵⁵ Népszava, 1939. június (67.évfolyam, 102-125.sz) 1939.06.03.104.sz

⁵⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/1945-%C3%B6s_magyarorsz%C3%A1gi_nemzetgy%C5%B1l%C3%A9si_v%C3%A1laszt%C3%A1s Letöltve:2020.02.24.

2.2 A választójog kiterjesztése: A nők választójogának bevezetése

Magyarországon

Az uralkodó nyugat-európai irányzatok közül a konzervativizmus képviselői gyakorolják a közjogi hatalmat Magyarországon. A választójog kiterjesztése és általánossá tétele nem képezte a politikai diskurzus részét. A női választójog kérdése már az 1870-es évekbe országgyűlés elé került. A Szabadelvű Párt⁵⁷ képviselőjében Madocsányi Pál⁵⁸ 1871. februárjában beadványában kérte a női választójog törvénybe iktatását, ami ekkor még derűtséget váltott ki hallgatóság körében. Ezt követően a nők választójogának kérdése nem képezte a politikai diskurzus tárgyát. A női választójog kérdése Nyugat-Európában fontos politikai kérdés volt elsősorban a szűfrazsett mozgalmaknak köszönhetően a 19-20.század fordulóján. Ennek hatására Magyarországon is megalakul a Feministák Egyesülete⁵⁹ 1904 decemberében, ami 1942 évi betiltásáig folyamatosan működött. Elsősorban a politikai egyenjogúság és a női választójog megszerzéséért küzdöttek. Az országgyűlés többször foglalkozott a női választójog kérdésével. Erre példa Nagyatádi Szabó István⁶⁰ 1915-os felszólalása, ami a nők választójoga mellett érvelt *„itt meg kell emlékezni a nők szavazati jogára vonatkozó mozgalomról, amelynek nyomai lépten-nyomon előtölnak, de legnagyobb sajnálatomra kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a jelen időket nem tartom még olyanoknak, hogy a nők szavazati jogának kérdésével komolyan foglalkozzunk és ezzel a politikában előálljunk. Mikor a férfiaknak, akiknek volna jogosultságuk, sincs szavazati joguk, akkor hiába követeljük a nők szavazati jogát, mert különösen a mai helyzetünkben tisztában vagyok azzal, hogy ha most csináltatják meg, a mostani*

⁵⁷ A Szabadelvű Párt a dualizmus korában 30 évig kormányzó liberális párt volt. Az 1905 választás kivételével fennállása alatt az összes választást megnyerte.

⁵⁸ Madocsányi Pál 1807-1875 főispán, országgyűlési képviselő

⁵⁹ Feminista Egyesület 1904 december 18.-án tartja alakuló ülését. Elnökének Glücklick Vilma tanárt választották. 1905-ben csatlakoztak Nemzetközi Női Választójogi Szövetséghez

⁶⁰ Nagyatádi Szabó István politikus, mezőgazdasági miniszter, a Kisgazda Párt vezető személyisége

kormány intenciója szerint, a nép tömegéhez tartozó nők úgysem kapnának szavazati jogot, legfeljebb néhány diplomás nőnek adnának. Ily körülmények közt mi kispapok a nők szavazati jogával egyáltalán behatóan nem foglalkozunk, ezzel kapcsolatban azonban rá akarok mutatni egy körülményre és fel akarom hívni erre a közoktatásügyi miniszter urnak figyelmét”.⁶¹

Vázsonyi Vilmos⁶² 1917. évi törvényjavaslata először hivatalosan a magyar történelemben - a nőkre is kiterjesztette volna a választójogot. A törvényjavaslat vitája során Wekerle Sándor miniszterelnök⁶³ a Vázsonyi által előterjesztett feltételek mellett további három feltételt jelölt meg⁶⁴. Vázsonyi Vilmos több ponton támadta a Wekerle által előterjesztetteket. Egy pontban értettek egyet a négy elemi osztály meglétében, mivel el az eredeti javaslatban is szerepelt. Az országgyűlés választójogi különbizottsága a javaslatot nem tartotta „időszerűnek”. A képviselőház leszavazta, így már nem is került a felsőház elé. A Wekerle által előterjesztett javaslatból született meg kisebb változtatásokkal a 1918. évi XVII törvénycikk.

Vázsonyi Vilmos 1917. évi törvényjavaslata először hivatalosan a magyar történelemben - a nőkre is kiterjesztette volna a képviselőiválasztó jogot, de az országgyűlés választójogi különbizottsága ezt nem tartotta „időszerűnek”.

A belpolitikai események⁶⁵ hatására kormányzati utasításra a parlament aktív törvényalkotásba kezd. Ennek egyik eredménye az 1918. évi I. néptörvény, ami a nők választójogáról rendelkezik. Sajnos e jogszabály alapján nem tartanak választásokat Magyarországon.

⁶¹ Képviselőházi napló, 1910. XXVII. kötet • 1915. május 7–december 21. Ülésnapok 1910-595. 426.p

⁶² Vázsonyi Vilmos ügyvéd, igazságügy miniszter

⁶³ Wekerle Sándor, jogász, a Magyar Királyság Miniszterelnöke 1906-1910, 1917-1918

⁶⁴ 4 elemi osztály, gyerekekkel bíró hadiözveggy, 2 év óta működő tudományos, művészeti egyesület tagja

⁶⁵ 1918 november 16.-án kikiáltják a Köztársaságot. A Kormány felszólítja a parlamentet, hogy a három legfontosabb tárgykörben alkosson törvényt. Ezek a tárgykörök a választójog, polgári szabadságjogok és a földkérdés rendezése.

1918 nyarán Prohászka Ottokár püspök⁶⁶ újra felveti a nők szavazati jogának kérdését. Véleménye szerint *„ugyancsak nemzeti szempontból nagyon sajnálatos, hogy a nők szavazati jogát teljesen elejtették. A nők szavazati joga épp oly szükséges társadalmi, gazdasági fejlődés, mint a női egyéniségnek gazdasági és társadalmi súlynyerése”*.⁶⁷

Teleki Pál 1920-ban a választójog kiterjesztése kapcsán az alábbi véleményt fogalmazta meg:

*„[...] a tekintély elvét, mint önként értetődőt ne önkényként alkalmazzuk, de úgy, hogy ne a számszerűség döntsön a kérdésekben, hanem az arra hivatott és arra jogosult tekintély – tehát nem numerantur, hanem ponderantur – és pedig vélemények és ellenvélemények meghallgatása után, megfontoltan és alaposan.”*⁶⁸

Az 1920.évi választásokat az 1919.évi 5985 M.E. rendelet szabályai szerint tartották, ekkor járulhattak az urnákhoz először női szavazók Magyarországon. Az új törvény alapján nagyságrendileg 1 736 000 nő szerzett választójogot a területi elcsatolások után megmaradt területeken.⁶⁹ A nők választójogi küzdelmeinek eredményeként az 1920. január 25-26 megtartott mandátumot szerzett az első női képviselő: Slachta Margit⁷⁰.

A választójog rendeleti szintű szabályozása egészen 1925-ig fennmaradt. Újabb választójogi szabályozásra 1922-ben került sor, ekkor fogadják a gróf Bethlen István⁷¹ nevéhez köthető 1922.évi 2200. ME rendelet. Gróf Bethlen István a választójog szűkítése mellett érvelt ezt elsősorban a nők választójogának csorbításával kívánta elérni. A nők esetében a 30. év betöltése a férfiakéhoz hasonlóan 10 év magyar

⁶⁶ Prohászka Ottokár római katolikus pap, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, országgyűlési képviselő.

⁶⁷ Főrendiházi napló, 1910. V. kötet • 1917. július 4–1918. november 16. Ülésnapok 1910-114. 216.p

⁶⁸ Gróf Teleki Pál: Magyar politikai gondolatok. Budapest, 1941. Sajtó alá rend. Kovrig Béla

⁶⁹ Simándi Irén: Küzdelem a nők parlamenti választójogáért Magyarországon 1848-1938. Gondolat Kiadó, Budapest, 2009. 150.p. Továbbiakban: Simándi

⁷⁰ Slachta Margit: Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának jelöltjeként Budapest I. számú választókerületében szerzett mandátumot. Tisztségét 1922. február 16-ig az ülésszak végéig töltötte be. 1947-ben újra mandátumot szerzett, de politikai okokból mandátumát felfüggesztik 1949-ben emigrált.

⁷¹ Gróf Bethlen István Miniszterelnök 1921.04.14-1931.08.24

állampolgárság és két év helyben lakás volt a választói jogosultság feltétele. Az elemi iskola minimum 6. osztályának elvégzése szintén követelmény volt. A műveltségi census keretében kedvezményt kapott az a nő, aki az elemi iskola 4. osztályát elvégezte férjezett és legalább 3 gyereket nevel, vagy saját keresménnyel rendelkezik. Annak a nőnek, aki egyetemet vagy főiskolát végzett nem volt szükséges a 30. év betöltése, így a tanulmányok befejezését követően már szavazhattak. Az 1922-es választásokon újra lett női képviselője a magyar nemzetgyűlésnek Kéthly Anna személyében. A képviselőnő a Magyar Szociáldemokrata Párt⁷² színeiben indult. Az 1925.évi XVI. törvénycikk elfogadásával újra törvény szabályozza a választójogot. Országgyűlési képviselőválasztójoga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre nézve egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.

(2) Az egyéb kellékek igazolása mellett választójoga van annak a nőnek is, aki az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzését vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolja, ha:

1. három vagy több törvényes gyermeknek adott életet és legalább három gyermeke életben van; - a háborúban hősi halált halt gyermekeket e rendelkezés szempontjából életben levőknek kell tekinteni; vagy

2. saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát és önálló háztartást vezet.

(3) Az a nő, aki az előbbi bekezdés 1. pontjában foglalt föltételek mellett a választói jogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben levő gyermekeinek a számára.

(4) Annak a nőnek, aki egyetemet vagy más főiskolát végzett, életkorára való tekintet nélkül van választójoga⁷³.

⁷² 1890-ben alakult és 1948-ig a Magyar Kommunista Párttal való egyesüléséig működött.

⁷³ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92500026.TV> Letöltés:2020.02.25.

A korszak utolsó választójogi törvénye az 1938.évi XIX törvénycikk, ami a választói korhatárt újra felemelte, viszont bevezette a titkos szavazást. Lajstromos választókerületben országgyűlési képviselőválasztójoga van annak a nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha:

1. az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és

a) saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát; vagy

b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt;

2. írni-olvasni tud, három vagy több törvényes gyermeknek adott életet, akik közül legalább három gyermek életben van és olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

(2) A saját keresetből eltartás (1) bek. 1. a) pontja) kellékének megfelel az is, aki háztartásban vagy gazdaságban végzett munka ellenében, mint családtag, eltartásban részesül.

(3) Az (1) bekezdés 1. b) és 2. pontja esetében a feleség választójogát nem érinti az, hogy férjének a 26. § értelmében nincs választójoga vagy, hogy férje a választójogból ki van zárva (27., 28. §).

(4) Az a nő, aki az (1) bekezdés 2. pontjában foglalt feltételek mellett a választójogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben lévő gyermekeinek számára.

(5) Az (1) bekezdés 2. pontjának alkalmazása szempontjából a háborúban hősi halált halt gyermeket életben lévőknek kell tekinteni.

(6) Annak a nőnek, aki középiskolát vagy középiskolával egy tekintet alá eső középfokú iskolát végzett, élete 26. évének betöltésétől kezdve van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelyben lakásra megállapított kellékeknek megfelel.

(7) Annak a nőnek, aki egyetemen vagy más főiskolán tudori vagy képesítő oklevelet szerzett, életkorára tekintet nélkül van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelyben lakásra megállapított kellékeknek megfelel⁷⁴.

Az 1939-ben megtartott választások a szélsőjobb oldali pártok megerősödésével jártak.

2.3 A választójog korlátozása

A korszak választójogának tanulmányozása során meg kell említeni az ún. Zsidótörvényeket. A numerus claususként emlegetett 1920.évi XXV. törvénycikkkel kezdődött a zsidó vallásúak jogfosztása Magyarországon. Ez a jogszabály elrendelte a felsőoktatásba felvehető zsidó vallású személyek számának korlátozását. A zsidók jogkorlátozása az oktatás, közigazgatás mellett a gazdasági életben is éreztette hatását.

Az 1938:XV. törvénycikk *"A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról"* címet viselte, de első zsidótörvény néven vált hírhedté. A törvényjavaslat beterjesztése után számos közéleti személyiség tiltakozásul „A nemzet lelkiismeretéhez” címmel nyilatkozatot tett közzé erre a későbbi zsidó törvényeknél már nem került sor⁷⁶.

Teleki Pál 1938 és 1941 között, mint kormányfő tevékenykedett nem ált tőle távol a szabadságjogok korlátozásának terve, ami elsősorban a zsidóellenes diszkriminációt jelentette. A zsidók már nem vallási, hanem faji alapon történő megkülönböztetése alapján, azt is zsidónak tekintették, akinek legalább egy szülője vagy két nagyszülője izraelita vallású volt⁷⁷. Ennek a koreszmének való megfelelés vezetett az 1939.évi IV. törvénycikk elfogadásához. A második zsidótörvénynek nevezett 1939.évi IV. törvénycikk a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozására vonatkozó közjogi rendelkezései az 1939.májusában megtartott választásokon már alkalmazásra kerültek. A zsidó lakosság választójogának korlátozása nem volt újkeletű gondolat. Már az 1920-as években felvetődött a

⁷⁴<https://web.archive.org/web/20130308052122/http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8074#>

Letöltés:2020.02.25.

⁷⁶ Püski Levente: Magyarország története a Horthy-korszak 1920-1941. Kossuth Kiadó,2010. 81.o
Továbbiakban: Püski Magyarország

⁷⁷ Püski Magyarország. 91.p.

gondolat, hogy a zsidó vallásúak baloldali vagy liberális szavazó⁷⁸. Ennek alátámasztására számos kutatást végeztek a választási adatok és a zsidó lakosság számának összevetése és a Budapesten mandátumot szerzett képviselők párt megoszlás szerint⁷⁹. Más kutatások a választók nem faji alapon történő, elsősorban a korszakra jellemző társadalmi összetétel alapján vizsgálták a kormánypártok, illetve a liberális, baloldali és nyilas pártok mandátum szerzését⁸⁰. A zsidó lakosság száma a teljes lakosságra kivetítve 1941-ben eléri a 4,9 %-ot⁸¹. A választójog kapcsán azért jelentős ez az adat, mert országos viszonylatban a zsidó lakosság 45%-a Budapesten élt. A hatályos választójogi törvény értelmében a főváros területén az országos más területeivel szemben itt alkalmazzák egyedülként a titkos szavazás intézményét. Így a vidéki választókerületekkel szemben a baloldali és liberális erők mandátum szerzése jelentősebb volt. Ez az eredmény az uralkodó politikai elit számára veszélyt hordozott. Gömbös Gyula már 1925-ben úgy fogalmazott, hogy az "idegenek" passzív választójogát korlátozni kellene. Az idegenek kifejezés a külföldről betelepült lakosságot jelentette, de beszédében kiemelte a Galíciából jövő vagy származó felforgató elemek jelentette veszélyt⁸². A választójog korlátozásának ez a formája végül az 1939.évi XVIII. törvénycikkkel valósult meg. A zsidók ilyen jellegű közjogi jogfosztását először az 1938. évi törvényjavaslat indokolása szerint „A zsidóság - egyéni kivételektől eltekintve - általánosságban nem tud elvonatkozni a különleges zsidó érdekektől abban a mértékben, amint azt a különös tárgyilagosságot és odaadást kívánó közszolgálati viszony követeli”⁸³. A törvénytervezet szerint a zsidó választópolgárok külön listán választhattak volna képviselőket maguk közül, de számarányukat tekintve nem lehetett volna több mint az összes képviselő 6%-a⁸⁴. tartalmazza. Az 1939.évi XVIII. törvénycikk választójogot biztosít azoknak a magyar

⁷⁸ A nagypolitikától a hétköznapiakig. A magyar holokauszt 70 év távlatából. Szerkesztette: Molnár Judit Balassi Kiadó, Budapest, 2017. Ignác Károly: A választójog korlátozása az 1939-es zsidótörvényben és annak budapesti végrehajtása

⁷⁹ A legjelentősebb kutatás Kovács Alajos nevéhez kötődik. Mint szakértő komoly ideológiai alapot biztosítva az Imrédy kormánynak a zsidótörvények előkészítéséhez.

⁸⁰ Ránki György: Az 1939-es Budapesti választások. Történeti szemle 1976.19. évfolyam 4.szám

⁸¹ http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_magyarorszag_i_zsidok_a_szamok_tukreben/ Letöltve:2020.02.24.

⁸² Gömbös Gyula: Válogatott politikai beszédek és írások. Szerkesztő: Vonyó József, Budapest, Osiris Kiadó,2004,295-296.

⁸³ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93900004.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D50Letöltés>: 2020.02.24.

⁸⁴ A nagypolitikától a hétköznapiakig. A magyar holokauszt 70 év távlatából. Szerkesztette: Molnár Judit Balassi Kiadó, Budapest, 2017. Ignác Károly: A választójog korlátozása az 1939-es zsidótörvényben és annak budapesti végrehajtása.52.p.

nemzetiségűeknek, akik a területi visszacsatolást megelőzően is rendelkeztek választójoggal. A törvény kiterjesztően fogalmaz a vitatott állampolgárságú személyek kapcsán, ugyanakkor a zsidó lakosság szempontjából korlátozás jelent az 1939.évi IV. törvénycikk 4§ meghatározott követelmény, ami szerint „ Zsidót nem lehet az országgyűlés felsőházának tagjává megválasztani, kivéve az izraelita hitfelekezet képviselőjére hivatott lelkészeket.

Zsidónak csak akkor van országgyűlési, törvényhatósági és községi választójoga és zsidót csak akkor lehet országgyűlési képviselőnek, törvényhatósági bizottsági és községi képviselőtestületi tagnak megválasztani, ha ő maga és szülői - amennyiben szülői az 1867. év december hó 31. napja után születtek, ezeknek szülői is - Magyarországon születtek és a törvényben meghatározott egyéb előfeltételeken felül hitelt érdemlően igazolja azt is, hogy szülői vagy - amennyiben szülői az 1867. évi december hó 31. napja után születtek - ezek felmenői az 1867. évi december hó 31. napja óta állandóan Magyarország területén laktak⁸⁵”. Annak megállapítása, hogy ki minősül zsidónak az 1939. évi IV. törvénycikk 1§ tartalmazza e szerint” A jelen törvény alkalmazása szempontjából zsidónak kell tekinteni azt, aki ő maga vagy akinek legalább egyik szülője, vagy akinek nagyszülői közül legalább kettő a jelen törvény hatálybalépésekor az izraelita hitfelekezet tagja vagy a jelen törvény hatálybalépése előtt az izraelita hitfelekezet tagja volt úgyszintén a felsoroltaknak a jelen törvény hatálybalépése után született ivadékaik⁸⁶”. A törvény azonban taxatív felsorolja azokat az eseteket, ahol a kizárást nem kell alkalmazni. Ilyen kivétel például a háborúban való részvétel vagy a hadirokkantság, hadi özvegység. A választójogi szabályok gyakorlati alkalmazásáról az 1939.évi 4.800 M.E. rendelet tartalmazza a végrehajtási szabályokat. Az a személy, aki a törvény szerint zsidónak minősül be kell jelentenie rendelet kihirdetését követő 8 napon belül annál a polgármesternél vagy községi elöljárónál, ahol a névjegyzékben szerepel. Amennyiben a bejelentési kötelezettséget elmulasztotta kihágást követett el az érintett személy. A névjegyzékben fel kell jegyezni a bejelentésben foglalt tényeket, ami alapján az A illetve B jegyzékben is szerepelt az érintett személy neve mellet az „1939:IV.t.-c. 1. §.” megjegyzés.⁸⁷

⁸⁵ 1939.évi IV.4§

⁸⁶ 1939.évi IV.1§

⁸⁷ 1939.évi 4.800 M.E rendelet 4§

A szükséges igazolások benyújtását követően, ha minden feltétel adott volt meg kapta a sárga igazolványt, amit a választókerületi elöljáró adott ki. Szavazni csak a sárga igazolvány felmutatásával lehetett. Az személy, aki nem rendelkezett a szükséges igazolással a szavazáson nem volt köteles megjelenni⁸⁸. Az 1939-es évben egy mindössze egy oldalas jogszabállyal a törvényhatósági bizottságot korlátozták a zsidó felekezetűek tekintetében. Az 1940. évi XXVII. törvénycikk, már a zsidó egyházi vezetők felsőházi tagságát is megszüntette. A törvény hatására elveszti felsőházi tagságát Lőw Immanuell szegedi főrabbi is.⁸⁹ Az 1941.évi XIX törvény megszünteti a zsidó törvényhatósági bizottsági és képviselőtestületi tagok, valamint póttagok megbízatását akkor is, ha az 1939.évi IV törvényben meghatározott feltételeknek megfelelnek. Megszűnik továbbá az izraelita hitfelekezetek képviselte a törvényhatósági bizottságokban. A zsidótörvény miatt 1939.-ben hozzávetőlegesen 35 ezer ember veszítette el választójogát, míg ez a szám 1941-re elérte a 71 ezer főt⁹⁰.

III. A vizsgált korszak választójogi szabályai

3.1 Választókerületek és szavazókörök

A választási rendszer „megfelelő” kialakítása az uralkodó elit számára az egyik legfontosabb feladat. A korábbi 19. századi választási rendszer a társadalmi változások miatt már nem alkalmas a hatalom szolgálatára. Ha választásról beszélünk elsősorban az országgyűlési képviselők, illetve a helyhatósági választások jutnak eszünkbe. Minden választás alapját a választókerületek kialakítása jelenti. Az 1913. évi XIV. törvénycikk a szavazóköröket úgy alakítja ki, hogy minden 1000 lakos után kell egy szavazókört kialakítani. A szavazókörök kialakítása a törvényhatósági bizottság

⁸⁸ 1939.évi 4.800 M.E rendelet 8§-11§

⁸⁹ Fülöp András A zsidó törvények hatása Szegeden 1938-1944, szakdolgozat, Szegedi Tudományegyetem 2004,28.p

⁹⁰ A nagypolitikától a hétköznapiakig. A magyar holokauszt 70 év távlatából. Szerkesztette: Molnár Judit Balassi Kiadó, Budapest, 2017. Ignác Károly: A választójog korlátozása az 1939-es zsidótörvényben és annak budapesti végrehajtása 58.p.

jogköre, olyan városokban, ahol külön választókerületek vannak, viszont a képviselőtestület közgyűlésének feladata. A választókerületi kialakításról az érintett testületek határozatban rendelkeztek. A határozat érvényességéhez a belügyminiszter jóváhagyása szükséges. Az 1914. évi XV. törvénycikk és annak végrehajtási rendelete az 1914. március 31.-én kiadott 1914.évi 55.000 BM rendelet gondoskodik a korszak kerületi kialakításáról. A képviselői választókerületek számát 435-ben határozta meg a törvény. Felsorolta a vármegyei és városi törvényhatóságokat. Ez a kerületi felosztás egészen 1922-ig fennmaradt. A változás okát elsősorban az adja, hogy a trianoni békeszerződést követő területi változások miatt egyes vármegyék az országhatáron kívülre kerültek. A változást az 1922. évi 3.100 sz. M.E. rendelet szabályozta. A választókerületek területén változást az 1938. évi XIX. törvénycikk hozott, ami az eddigi 199 egyéni kerületet 135-re csökkentette. Ennek elsősorban politikai okai voltak, mivel a törvény nem szabályozta a választókerületek nagyságát egyes kerületekben akár hússzor több szavazatra volt szükség a jelöltséghez. A törvény vármegyénként rendelkezett a képviselők számáról. A korszakot érintő utolsó módosítást az 1939.évi 264. sz. B.M. rendelet tartalmazta a választókerületek kialakítása kapcsán. A területi revízió miatt a 9.330/1938 M.E. rendelettel visszacsatolt felvidéki területekre a rendelet hatályát nem terjesztik ki.

3.2 Központi választmány és a névjegyzék

Az 1848.évi V. törvénycikk 5§ szerint 377 képviselőt kell választani, minden képviselő azonos szavazattal rendelkezett. A képviselők választásának alapját a választói névjegyzék adta. Akinek a törvény választójogot biztosított és nem állt a kizáró okok hatálya alatt bekerült a névjegyzékbe. A névjegyzék összeállítására az 1874.évi XXXIII. törvénycikk a központi választmányt jelölte ki. A központi választmány elnöke a törvényhatóság vagy város első számú tisztviselője. A választmány minimum 12 főből elnökből és elnökhelyettesből állt. A tagok a

választókerületekből kerültek ki úgy, hogy minden választókerület legalább 2 tagot delegált. Tagjait a törvényhatóság vagy városi közgyűlés tagjai 3 évre választották meg. A választás viszonylagos szótöbbséggel történt. A tagoknak esküt kellett tenniük és maguk közül jegyzőkönyvvezetőt választani. A választmány összehívása az elnök feladata. Az ülések száma nincs meghatározva a jogszabály által előírt feladatok ellátásához volt kötve. A választmány feladata közé tartozott a névjegyzék összeírása és évenkénti felülvizsgálata. Az összeírók az 1848-72-ig elkészült névjegyzékek, a telekkönyvek, valamint az adóbefizetést igazoló dokumentumok szerint végezték a vizsgálatot. Minden választót csak abba a névjegyzékbe lehetett felvenni, ahol az összeíráskor állandó lakással rendelkezett. Ha a névjegyzékben foglaltakkal nem értett egyet az érintettnek joga volt felszólalni. A felszólalás jogával a névjegyzék kitűzését követő 10 napon belül lehetett élni. A választmány a beérkezett felszólalásokat 20 napon belül köteles volt elbírálni. A névjegyzék végleges összeállítása minden év december 30-ig kellett, hogy megtörténjen. Az 1913.évi XIV. törvenycikk a központi választmány tagjainak számát itt is minimum 12 főben határozza meg, ahol a választmány hatásköre két törvényhatóságra is kiterjedt a tagok számának meghatározásáról a meghallgatásukat követően a belügyminiszter döntött. A választmánynak az lehetett a tagja, aki magyarul írni és olvasni tudott, valamint, nem esett a kizáró okok valamelyike alá. Ki volt zárva a választmányból, aki fél éven át egy ülésen sem jelent meg és távolmaradását nem tudta megfelelően igazolni. A választmány határozatai ellen a Közigazgatási Bírósághoz lehetett fellebbezni. A választói névjegyzékbe fel kellett tüntetni a választásra jogosult nevét, foglalkozását, lakóhelyét, családi állását, választói jogosultságát. Itt is évenkénti felülvizsgálatot írtak elő, de az időpontok meghatározása a belügyminiszter hatáskörébe tartozott. A választói névjegyzékbe mindenkit csak egyszer lehetett felvenni, de a törvény meghatározta azokat a személyeket, akiket a törvény által előírt helyen lehetett névjegyzékbe venni, ilyen pl. az állami, törvényhatósági alkalmazottak. A törvény 50§ részletesen szabályozta az írni-olvasni tudás bizonyításának feltételei. A központi választmány tagjait az 1922-es választások biztosítása érdekében kormányközeli

személyek közül választották, biztosítva ezzel a választás szempontjából fontos döntések meghozatalát.⁹¹

3.3 Választás kitűzése, előkészítése

A választás időpontját az 1874.évi 33 törvénycikk értelmében a belügyminiszter határozta meg. Az általános választásoknál a királyi meghívónak a törvényhatóság közgyűlésén történő kihirdetését követő napon összeült. Azokban a kerületekben, ahol a választásra jogosultak száma az 1500 főt nem érte el, ott egy szavazatszámláló bizottságot alakítottak ki a választmány elnökének vezetésével. Ahol az 1500 főt meghaladta a választásra jogosultak száma, ott két szavazatszámláló bizottságot kellett létrehozni. A szavazás sorrendjét a központi választmány határozta meg. Ennek időpontjáról és helyéről az állam hivatalos nyelvén hirdetményt kellett kiadni. A választás lebonyolításáról a rend fenntartásáról a választási elnöknek kellett rendelkeznie. A jelöltek ajánlása írásban történt, minden választásra jogosultnak lehetősége volt ajánlást tenni. A szavazás nyilvánosan előszóban történt. Semmis volt a szavazás, ha nem egyértelmű vagy többféleképpen magyarázható a szavazat. A szavazás lebonyolítása a hiteles névjegyzék szerint történt. A szavazás minden lényeges eleméről jegyzőkönyvet kellett készíteni.

⁹¹ Ignác Károly: Korlátozás és ellenőrzés – választási kampányok a Horthykorban. In: Parlamenti választási kampányok Magyarországon. Szerk.: Feitl István. Napvilág Kiadó, Budapest, 2016. 58. 34 MNL GyMSML SL IV. B. 401. főispáni iratok 138. d. 107/1922. és 166/1922. 35 Tóth Imre: Simon Elemér Sopron megyei főispán életútja és munkássága. Továbbiakban: Ignác

3.4 Ajánlóívek

A választások fontos részét képezték az ajánlóívek. A Horthy-rendszerben kiemelkedő szerephez jutottak mivel presztízs ügy volt a pártok számára ki mennyi ajánlóívet tudott összegyűjteni. Az ajánlások összegyűjtése egyfajta előkampánynak tekinthető. A jelölés szabályait az 1919. évi 5.988 M.E. rendelet 17-23 § szabályozta. A jelöltállításhoz a választókerületben élő legalább 500 választó írásbeli ajánlására volt szükség. Minden választónak csak egy érvényes ajánlása lehetett. Az ajánlásokkal kapcsolatban felmerült visszaélés esetére pénzbüntetés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését helyezte kilátásba a rendelet. Az 1922.évi 2.200 M.E rendelet szerint lajstromos választás esetén legalább 5000 választásra jogosult ajánlása szükséges. A rendelet érdekessége, hogy Budapesten, valamint a rendeletben meghatározott új kerületekben az arányos képviseleti rendszer szerint lajstromos szavazással titkosan szavaztak. A többi törvényhatósági városban többségi rendszer szerint titkosan vagy általános többségi rendszer szerint nyilvánosan történt a szavazás. Az 1925. évi XXVII. törvénycikk differenciálja az ajánlások számát, ha a jelölt olyan választókerületben indult, ahol 10.000 vagy kevesebb választó van a választók legalább 10 %-a nagyobb kerületekben pedig legalább 1000 választó ajánlására volt szükség. Ha a jelölt korábban országgyűlési képviselő volt ugyanabban a választókerületben a választók 5%-ának nagyobb kerületekben 500 választó ajánlása kellett a jelöltséghez. Az 1938.évi XIX. törvénycikk a jelöltállításból kizárta, azokat a pártokat, vagy más politikai erőket, amiknek programja az állam és társadalom törvényes rendjének felforgatására irányul. Tehát a kizárt szervezetek képviselője nem jelölhető országgyűlési képviselőnek. A lajstromos kerületekben kétszer annyi jelöltet lehetett állítani, mint ahány képviselőt a választókerületben választani lehetett. Érvényesen azt lehetett ajánlani, aki a jelölés elfogadásához szükséges írásbeli nyilatkozatot megtette. Ugyan az a személy csak 3 egyéni, illetve 3 lajstromos

választókerületben lehetett jelölt. A törvény biztosíték adásához köti az ajánlási ívek hitelesítését. A biztosítékot a választókerület bármely lakója vagy az jelölt is szolgáltathatta. A biztosíték pontos összegét is meghatározta a törvény külön a lajstromos és külön az egyéni kerületek vonatkozásában. Az ajánlóívek gyűjtését övező küzdelmekről először 1922-ben ír a sajtó, majd 1926-tól válik kiemelkedően fontos kampányelemmé. Az 1922-es választások kapcsán például Sopronban történt események kapcsán a nemzetközi sajtó is cikkezett.⁹²

3.5 Képviselő jelöltek, az összeférhetetlenség

A választások megnyerésének egyik kulcs eleme a megfelelő jelölt állítása. Fontos, hogy a választók ismerjék, személyéhez pozitív módon viszonyuljanak. A jelölt állítás szempontjából fontos, hogy a jelölő párthoz lojális legyen a jelölt. A jelölt személye az egyéni kerületek szempontjából jelentős, mivel a listán sokszor nem is a választókerületben élő jelöltek szerepeltek. A lajstromos szavazatok kapcsán elsősorban a párthűség számított. A jelöltállítás kapcsán elsősorban a passzív választójogot kell megemlíteni. A passzív választójogot az 1848. évi törvények az aktív választójogi feltételeken túl a 24. év betöltéséhez, valamint a magyar nyelv ismeretéhez kötötték. Az 1874. évi választójogi törvénycikk fenntartja ezt a szabályozást, csak a törvény hatálybalépését követően elkövetett bűncselekmények esetére tiltotta el a jelöltségtől az érintettet. Ilyen bűncselekmények voltak például a gyilkosság, rablás, lopás, orgazdaság gyújtogatás. Az 1918.évi választójogi törvénycikk nem állapít meg többletfeltételeket. Aki aktív választójoggal rendelkezik mindenki választható is egyben. Az 1925. évi választójogi törvény a passzív választójog tekintetében 30 évre emelte a korhatárt. A törvény indokolása szerint a politikai kiforrottság és a képviselői fegyelmezettség miatt ajánlott a korhatár emelése.

⁹² Ignác.58.p.

Az 1938.évi XIX törvénycikk szerint az választható országgyűlési képviselővé, aki a 30. évét betöltötte és aktív választójoga volt. Élethivatásszerű foglalkozása volt, illetve a választást megelőző 10 évben törvényhatóság, köztestületben tagsági joga volt. A passzív választójoghoz megkövetelte, hogy a jelöltnek legalább 5 éve olyan foglalkozással kellett rendelkeznie, ami után egyenes adót fizetett. Engedményt tett a jogszabály, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében. Ebben az esetben elég volt, ha a jelölt 1 éve végezte az adott tevékenységet.

Az új szabályok szerint az lehet jelölt az országgyűlési képviselő választáson 1913.év XIV. törvénycikk szerint, aki a 30. évét betöltötte, írni-olvasni tud és az aktív választójogi feltételeknek megfelel. Ha a fenti feltételeknek megfelel a jelölt, akkor is megválasztható, ha a választási névjegyzékben nem szerepel. Nem választható képviselővé, aki az 1879. évi L. törvénycikk rendelkezései alapján a magyar állampolgárságát nem szerezte meg vagy elvesztette. A jelöltállítás kapcsán fontos elem az is, hogy a jelölt az összeférhetetlenségi szabályoknak megfeleljen. Az összeférhetetlenségről az 1901.évi XXIV. törvénycikk rendelkezett. Nem viselhet olyan tisztséget vagy állást, ami a kormány vagy korona kinevezésétől függ vagy a díjazást ezek a szervek biztosítják. Enged azonban kivételeket is a törvény, ilyen a miniszterek, államtitkárok, országos intézetek igazgatói vagy az egyetemi tanári kinevezés. Nem lehet országgyűlési képviselő, aki a főrendi ház tagja, tényleges katonai szolgálatban álló, közjegyző vagy a korona kegydíjasa. Nem lehet továbbá külföldi állam diplomáciai vagy konzuli képviselőjének tagja. A kormány beszállítói általánosságban ki vannak zárva a jelöltállításból, bár a törvény számos kivételt határoz meg ebben a tárgykörben. Nem választható képviselővé továbbá az sem, aki bíró, ügyész, főszolgabíró, rendőrkapitány, tehát valamilyen állami tisztséget betöltő személy. Az 1919. évi 5986/1919 M.E. rendelet a korábbi szabályokat lényegében fenntartja, de a közszolgálati tisztviselők tekintetében kerül sor módosításra. A közhivatalalt viselők már nincsenek kizárva az országgyűlési képviselővé választásból. Amennyiben megválasztásra került a jelölt képviselősége idején is fenntarthatja hivatalát, illetményét is felveheti, csak a tényleges szolgálatot nem töltheti be. Az

1922/2200 M.E. rendelet átveszi a korábbi szabályozást a közjogi és büntetőjogi összeférhetetlenség kapcsán. Az 1922-es rendeletről kezdve nem lehetett a nemzetgyűlés tagja olyan személy, aki népbiztos vagy vádbiztos volt, valamint részt vett a Tanácsköztársaságban.

Az 1925.évi XXVI. törvénycikk a közszolgálati tisztviselők tekintetében módosítja az 1901.évi törvényt azzal, hogy az országgyűlési képviselővé választott köztisztviselő állását már nem tölthette be és hivatali idejére állását be lehetett tölteni. Fenntartja a törvény az összeférhetetlenség tekintetében, hogy aki a magyar államhoz vagy nemzethez hűtlen elveszti országgyűlési képviselői tisztségét. A nyugdíját viszont megkaphatta, és képviselősége ideje a szolgálati időbe beleszámított. Az összeférhetetlenségre vonatkozó első törvényi rendelkezést III. Ferdinánd nevéhez köthető és az 1649. évi LXIV törvénycikk tartalmazta, kizárta a választásból az ügyvédek, harmincad- tisztviselőket és a vám -szedőket és egyben megtiltotta, hogy az országgyűlés tagjai bárkitől ajándékot fogadjanak el. Az 1670-es országgyűlésen a követeknek esküt kellett tenni, hogy az országgyűlés tartama alatt, sőt azután sem fogadnak el címeket, hivatalokat és egyéb kedvezményeket. Egészen 1875-g ezek a szabályok voltak érvényben. Ekkor kerül sor a törvényi módosításra az 1875. évi I. törvénycikkkel. Részletes szabályokat tartalmaz a hivatali, büntetőjogi és beszállítói összeférhetetlenség tekintetében. Az összeférhetetlenségi szabályok módosítása kapcsán 1932-ben vita bontakozott ki. Az összeférhetetlenségi törvény szigorításáról szóló törvényjavaslat indokolása számos visszásságot felvetett.

IV. A választás eredményét befolyásoló tényezők a Horthy-korszakban

4.1 Lajstromos vagy egyéni választási rendszer

A korszak választójogi rendszerét egyfajta kettősség jellemezte. A belpolitikai események hatására váltakozik a lajstromos és egyéni választási rendszer, illetve a titkos vagy nyílt szavazási mód.

Az 1919. évi XXV törvénycikk vezette be a lajstromos választási rendszert. A Tanácsköztársaság bukása miatt ez a törvény nem lépett hatályba. Ugyan ebben az évben az 1919.évi 5.984 M.E. rendelet új választási szabályokat vezetett be. A szavazás közvetlen és titkos volt, minden választókerület csak egy képviselőt választhatott. Berecz Sándor dr. így értékelte nagyjából egy évtizeddel későbben: „A Friedrich-féle választójogi rendelet az előzetes számítások szerint 1,814.000 férfinak, a 24 éven felüli férfilakosság 96,0%-ának, és 1,736.000 nőnek, a 24 éven felüli nők 81,1%-ának, összesen 3,550.000 magyar állampolgárnak, a 24 éven felüli lakosság 87%-ának adta meg a szavazati jogot.”⁹³

Az 1922.évi törvény Budapesten és a Budapest környéki területeken bevezette a lajstromos választást, máshol viszont megtartotta az egyéni kerületi rendszert. A titkos szavazás a fővárosban és a törvényhatósági városokban maradt meg. A rendszer svájci mintára jött létre és a legnagyobb maradékok elvét alkalmazta.⁹⁴ A vidéki területeken a

⁹³ Berecz Sándor: A tökéletes választójog. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1932., 32.p.

⁹⁴ Az arányos választás szabályairól szóló külön rendelet minisztertanácsi bemutatásakor Klebelsberg Kunó belügyminiszter hangsúlyozta, hogy az nem a D'Hondt-féle rendszert, hanem – svájci minta alapján – a Massauféle legnagyobb maradékok vagy legnagyobb törtek módszerét alkalmazza. Jegyzőkönyve az 1922 évi április hó 7-én Budapesten tartott Ministertanácsnak, 3. pont. MNL OL K27, 4R–5R/76.

nyilvános szavazást az analfabéták nagy száma indokolja.⁹⁵ Az 1925.évi törvény a korábbi lajstromos területek mellett bevezette a lajstromos szavazást minden olyan törvényhatósági városban, ahol több képviselőre lehetett szavazni. Azokban a választókerületekben, ahol csak egy képviselőt lehetett választani fenn maradt az egyéni választási rendszer. Az egyéni kerületekben megmaradt a nyílt szavazás, míg a lajstromos kerületekben továbbra is titkos a szavazás módja. Az 1938.évi XIX törvény megszüntette az országos lajstromot. A törvény kettős rendszert vezetett be: fő szabályként minden törvényhatóság (vármegye) egy-egy lajstromos választókerület lett, ugyanakkor egyéni választókerületeket minden vármegyében alakítani kellett, a törvényhatósági jogú városok közül viszont csak azokban, amelyek egy képviselőt küldtek az országgyűlésbe⁹⁶. A törvény a szavazást titkossá és kötelezővé tette.

Nyilvános szavazás lebonyolítása az alábbiak szerint történt. A szavazás során a szavazásra jogosultak előszóban szavaztak, aki testi fogyatékosága miatt ebben akadályozott pl. néma, süketnéma annak szavazatát a választmányi elnök előszóban felolvasta. A leadott szavazaton változtatni nem lehetett. A választásra jogosultakat körzetek szerint úgy kellett beosztani, ahogy egyik vagy másik jelöltet támogatták. A küldöttségi elnök sorsolással állapította meg a szavazásra érkezők sorrendjét. Érvénytelennek tekintették azt a szavazatot, ami ellentmondásos, értelmetlen, vagy nem a jelöltek valamelyikéről szól. Annak a szavazatát, akinek nem fogadták el a visszautasítottak jegyzékébe rögzítették megjelölve azt is, hogy kire szavazott (volna). A nyílt szavazás intézménye biztosította a kormányzat számára, hogy a vidéki könnyen befolyásolható tömegek szavazatát megszerezze. Ezzel szemben a titkos szavazás során a Belügyminiszter által meghatározott olyan borítékba helyezték el a szavazólapokat, aminek tartalma nem volt megállapítható. Annyi szavazólapot kellett kiküldeni a jelölt nevével ellátva, ahány választásra jogosult volt az adott körzetben és

⁹⁵ Az 1920-as népszámlálás a trianoni Magyarországon 1 090 715 hat éven felüli analfabétát írt össze, amely az ország lakosságának 15,2 százalékát jelentette. Ha ebből leszámítjuk az iskolába járó, de írni-olvasni még nem tudókat, illetve az értelmi fogyatékosokat, ez a szám kb. 900 ezerre apadt. Még ez is háromszorosa volt az ausztriainak, és ötszöröse a csehországinak! Pónói Imre: A népoktatás általános helyzete az 1920-as évek első felében Magyarországon; www.nyf.hu/fakultas/szocped/publikaciok.html Letöltve:2019. 09. 22.

⁹⁶ 1938. évi XIX. törvénycikk, 1. §–4. §.

annyi jelölt nevével ellátva ahány jelölt volt. A szavazás menete lényegében megegyezett a mai szavazási feltételekkel.

4.2 Választási visszaélések, választási bíráskodás

Az 1874. évi törvény a választási visszaélések kapcsán büntetni rendeli a választás rendjének megzavarásáért felelős személyeket. Amennyiben bizonyítható a rendbontás pénzbírsággal sújtja a törvény az elkövetőt. A választási eljárásban résztvevő tisztviselőket külön is védi a törvény, amennyiben rágalmazás, becsületsértés esetén pénzbüntetést vagy súlyosabb esetben elzárás kiszabását rendeli el. Visszaélésnek minősül az etetés, itatás, valamint a választók egyéb módon történő befolyásolása is. A választási bíráskodás kérdését nem rendezi a törvény. Általánosságban a Kúria hatáskörébe utalja az ezzel kapcsolatos kérdések rendezését. Szilágyi Dezső a minisztertanácsban, annak 1889. december 30-i ülésén terjesztette elő a *„képviselők választása felett követendő igazolási eljárásról”* szóló törvénytervezet alapelveit, amelyben ekkor még csupán oly döntés született, miszerint a királyi Kúria e célra alakított tanácsainak hatáskörébe volna utalandó a kérvénnyel induló választási bíráskodási eljárás, kivéve a választójog egyes kerületektől való ideiglenes megvonásának jogát, melyet illetően a döntést a törvényhozásnak kell fenntartani. Az 1899.évi XV. törvénycikk rendelkezik az országgyűlési képviselő-választások feletti bíráskodásról. A választások érvényessége felett a bíráskodási jogkör 8 évre a Kúriához kerül át. A 8 év letelte után visszakerül a képviselőház hatáskörébe. A törvény 3§-a részletesen felsorolja azokat a magatartásokat, melyek bekövetkezése esetén kérvényezni lehet a bíróság eljárását az érvényesség megállapítása tárgyában. A választási bíráskodás kapcsán fontos megemlíteni az 1908.évi házszabály 71. szakaszát-át. A házszabály az érvénytelenségi okok négy csoportját határozza meg. Az első csoportba a választói jogosultság hiánya tartozott, a második csoportba az

izgatásnak nevezett cselekmények tartoztak, a harmadik a választást erőszakkal befolyásoló tényállásokat foglalja össze és végül a negyedik csoportba olyan cselekmények tartoztak, amik az 1874.évi XXXIII törvénycikkbe, illetve az 1899.évi XV törvénycikkbe ütköztek.⁹⁷

4.3 A közigazgatás szerepe a választások lebonyolításában

A korszak közigazgatási rendszerét a dualizmus végére kialakult rendszer határozza meg. A vidéki közigazgatás korszerűsítése a megyekormányzat jogkörét csorbította. A kormány által kinevezett főispán vezetése alá tartoztak a főszolgabírók, valamint a megyei rendfenntartó erők is. A községek képviselői maguk választották a jegyzőjüket, és főbírójukat, ezek tevékenysége általában helyi ügyek körül forgott, lojalitás jellemezte őket a fennálló hatalomhoz.⁹⁸ Az 1922-es választások előtt az ispánok jelentős részét leváltották és kormányközeli tisztviselők kerületek kinevezésére.⁹⁹

A közalkalmazottaknak a választások alkalmával kötelező módon fel kellett sorakozniuk a hivatalos jelölt zászlaja mögött, meg kellett győzniük a választókat a hivatalos jelölt melletti szavazásra. Fontos munkájuk volt az ajánlóívek összeszedésében. A közigazgatásnak fontos szerepe volt abban is, hogy az ellenzéki pártgyűléseket „közbiztonságra vagy közegészségre” hivatkozva tiltsa meg.¹⁰⁰ A közigazgatás kapcsán kiemelt szerepet kap a főispán. A kormány bizalmi emberének számított a belügyminiszter előterjesztésére az államfő nevezte ki. A főispán joga volt a vármegye valamennyi egyéni és testületi szervének ellenőrzése. Kiemelkedő a szerepük abban a tekintetben is, hogy a főispán „az egész kormány, így ennek révén az

⁹⁷ Ruzsoly József: A választási bíráskodás Magyarországon a két Nemzetgyűlés idején 1920-26. Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam és Jogtudományi kar, Szeged 1968.6.p.-7.p.

⁹⁸ Gergely-Izsák: A 20.század története,120-123.p

⁹⁹ Sipos József: I. m. 46.p; Ujváry Gábor: I. m. 89.p

¹⁰⁰ Hubai László: Kampánytörténelem és történelem a kampányban,66.p.

államhatalom reprezentánsa”, amit a díszes beiktatások is reprezentálnak, politikai potenciáljukat növeli a helyi társadalom feletti befolyásuk.¹⁰¹ A karhatalmat az 1881-ben alapított csendőrség jelentette. A közigazgatás magasabb szerveivel való folyamatos kapcsolattartás és rokoni kapcsolatok jelentették a társadalmi háttérét. A csendőrség a főszolgabírón keresztül tartotta a kapcsolatot a közigazgatással. A választási visszaélések kapcsán is sokszor aktív szerepet kaptak.

4.4 Az egyházak szerepe

Az 1918-19-es forradalmi események hatására a konzervatív eszmék ezen belül a keresztény konzervatív eszmék előre törését figyelhetjük meg. Az értelmiség körében ideológiailag hódít az ún. újkonzervativizmus, ami elsősorban katolikus alapokon nyugszik. Ekkor jelenik meg egy másik, de már fajvédő alapokon nyugvó irányzat is. A „szegedi gondolat” elnevezésű irányzat bírálja a katolikus egyházat annak ellenére, hogy az egyház szervezeti felépítésével egyetértenek. A bírálat elsősorban az egyházban tevékenykedő személyek elleni kritika. A két legjelentősebb katolikus egyházi vezető Prohászka Ottokár és Bangha Béla jezsuita szerzetes volt. A Kormányzó és a katolikus egyházi vezetők között feszültség volt, mivel Horthy Miklós református vallású volt és két miniszterelnöke is ebből a felekezetből került ki. Feszültséget okozott továbbá az is, hogy a katolikus egyház nyíltan támogatta a Habsburg restaurációt. Sajátos a katolikus egyház hozzáállása a zsidó felekezetűekhez is, hiszen az egyházi vezetők nagyobb ellenállás nélkül megszavazták a zsidótörvényeket is. Az egyházi vezetők túlnyomórészt a római katolikus egyházból kerültek ki. A római katolikusok számaránya a területi változások ellenére is 1920-ban

¹⁰¹ Takács Tibor: A főispáni kar társadalmi összetételének alakulása a két világháború közötti Magyarországon, 1031-36.p.
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_2000/?query=SZO%3D%28els%C5%91%20vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA%29&pg=1064

a teljes lakosságra kivetítve, elérte a 63,9%-ot és elmondható, hogy a vizsgált korszakban végig túlsúlyban maradt. A számok tükrében elmondható, hogy a katolikus egyház kiemelt szerepet kap a közigazgatásban, oktatásban, de akár a hadseregben is. Az oktatás meghatározó szereplői, az elemi népiskolák abszolút többségének fenntartói.¹⁰² Katonai állomány jelentős száma miatt szükségesnek tartják a törvényhozók a tábori lelkészi szolgálat felállítását 1920-ban. A közigazgatás tekintetében meg kell említeni az 1926.évi XXII törvénycikket a felsőház felállításáról. A felsőházban méltóságuk vagy hivatali tisztségük alapján állandó tagságot kapnak a katolikus egyházi főpapok. A felsőházi tagság eredményeként fontos befolyással bírnak az egyházi vezetők a törvényhozásban is. A választások lebonyolításában fontos szerepet kapnak az 1929.évi XXX. törvénycikk alapján. A törvény kimondja, hogy a helyi törvényhatósági bizottságokban az adott település legnépesebb felekezetének lelkésze is tagsággal rendelkezzen.

4.4 A Horthy-korszak pártjai

A különböző pártok és pártszövetségek jelentős hatással vannak a kormányzásra. Ezek adják a kormányzáshoz szükséges politikai bázist. Az 1920.évi választásokat a Keresztény Nemzeti Egység Pártja nyerte meg. A párt ebben a formátumban viszonylag rövid ideig maradt fenn, az Országos Kisgazda és Földműves Párttal egyesülve megalakul az Egységes Párt. Ez a pártszövetség az 1922 és 1931 között tartott választásokon kormánypártként tevékenykedett. Az 1935-os választásokon már, mint Nemzeti Egység Pártja szerez kormányzati pozíciót. Az 1939-ben a belpolitikai események hatására újabb szövetségeseket keresve Magyar Élet Pártja néven kormányoz. A korszak választójogi rendelkezéseit figyelembe véve megállapítható, hogy a választójogi szigorítások célja a fajvédő pártok, politikai szerveződések vissza szorítása. A vezető politikai erők keresztény, konzervatív erők,

¹⁰² Gergely-Kardos-Rottler: Az egyházak Magyarországon, 169-178.p.

akik folyamatos kormányzati szerepet töltenek be a korszakban. A keresztény pártok közül említést érdemel a Habsburg restaurációt támogató Katolikus Néppárt, ennek bázisát elsősorban a dunántúli megyék jelentették.¹⁰³ A 2200/1922 rendelet jelentősen csökkentette a választásra jogosultak számát a műveltségi és életkori cenzus felemelésével. Ez a rendelet elsősorban a keresztényszocialisták táborát csökkentette.¹⁰⁴ A Keresztény Nemzeti Párt rövid életűnek bizonyult 1919 őszén egyesült a Keresztényszociális Gazdasági Párttal és új elnevezés alatt létrejött a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja. A keresztény pártok sorában meg kell említeni az 1943-ban alakuló Katolikus Szociális Néppártot és az 1944-ben létrejövő Keresztény Demokrata Néppártot is. A korszak ellenzéki erőit a liberális, szociáldemokrata és kisgazda pártok adják. Az 1922. évi választásoktól egészen az 1935-ös választásokig a szociáldemokraták adják a parlamenti ellenzék erejét. Az 1935-ös választások a kisgazdák előretörése mellett a szociáldemokraták gyengülését hozták. Az 1926. évi választások során a magát fajvédő párt néven emlegető Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt két mandátumot szerzett. Érdekessége ennek a formációnak, hogy viszonylag rövid életű volt 1924-1928 között működött. Az 1931-es választásokon szintén mandátumot szerzett a fajvédők színeiben Gömbös Gyula, aki 1928-tól az Egységes Párt tagja volt. Az 1935-évi választások sajátossága, hogy az Egységes Pártból létrejött a Nemzeti Egység Pártja, ami addig nem ismert politikai eszközöket alkalmazott. Megjelentek a fizetett pártalkalmazottak és a kiterjedt propaganda hálózat. Az 1939-es választás a Nyilaskeresztes Párt valamint a párton kívüli szélsőjobbos erők megerősödését hozzák. A szociáldemokraták elszenvedik történelmi szintű vereségüket.

¹⁰³ Gergely Jenő: A keresztény pártok és a választások (1920–1947). Századok, 1996/3. 617.p

¹⁰⁴ Püski Levente: A Horthy-rendszer. Pannonica Kiadó, Budapest, 2006. 104.p

Összegzés

A választójog kiterjesztése hosszas folyamat eredményeként jött létre. A 20.század elejének politikai változása a korábbi politikai elit hatalmának elvesztése és az új hatalmi elit létrejötte számos választójogi korlátozást eredményezett. A hatalmon lévő kormányok számára fontos a választási eredmények befolyásolása és ezzel a kormányzati folytonosság biztosítása. Erre a választójogi törvények és rendeletek módosítása, valamint a választási körzetek átalakítása, a nyílt vagy titkos szavazás bevezetése ad lehetőséget.

A társadalmi változások- gondolok itt elsősorban a Trianon utáni magyar lakosság összetételére- új kihívások elé állítják a jogalkotókat. A korábban egyértelműnek számító választási eredmények a Budapesten alkalmazott titkos választással felborulnak. A vidéken egyértelműen győztes konzervatív erők mellett, itt megjelennek az új irányzatok képviselői. Jelentős számú mandátum szerzésére az 1920-as évek elején ez még nem volt elegendő, hiszen az 1920-as választásokon a kormánypárt 196 mandátumához képest csak 12 ellenzéki mandátum megszerzésére volt lehetőség. A belső társadalmi elégedetlenség hatására ez az arány folyamatosan változik és az 1939-es választások eredményeként már a 181 kormánypárti mandátummal szemben 77 ellenzéki mandátum született. Az elégedetlenség oka elsősorban a gazdasági helyzet folyamatos instabilitása és a korábbi első világháborút megelőző életszínvonal romlása. A földműves lakosság folyamatos küzdelem a földreformok érdekében, majd a tömeges elszegényedés, a hivatalnok réteg folyamatos szűkítése és a munkanélkülivé válása kedvez a szélsőséges eszmék térhódításának. A zsidótörvények bevezetésével egyfajta kollektív bűnbakkeresés zajlik, ami a szélsőséges politikai erők számára kedvező folyamatokat indít el. A második világháborúhoz közeledve a választójogi törvények száma is folyamatosan csökken az 1938.évi XIX. törvénycikk volt a vizsgált korszak utolsó választójogi rendelkezése. Ezt követően 1945. évi VIII. törvénycikk az, ami a választójogi kérdéseket rendezi. A korábbi megszorító sokszor kirekesztő szabályozáshoz képest egy merőben új

szemlélete tükröz. Bevezeti általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog intézményét. Jelentős számban növelve a választásra jogosultak létszámát. Minden huszadik évét betöltött személynek választójogot biztosít, aki az egyéb feltételeknek is megfelel. Ez a rendelkezés is tartalmaz egy említésre méltó kizárási okot, mégpedig a német nemzetiségűek kizárását.

Lényegében az a fajta szabad véleményformálás, ami számunkra ma már természetes hosszú fejlődési folyamat és számos küzdelem eredményeként jött létre. A témával való hosszas foglalkozás eredményeként talán a műveltségi cenzus valamilyen formában való bevezetése nem lenne hátrányos, mind az aktív, mind a passzív választójog tekintetében. Elsősorban valamilyen minimum iskolai végzettség előírására gondolok.

Felhasznált irodalom

A Borsodi Tájház Közleményei 33-34. Szerkesztette: Hadobás Pál. MKKM, Edelény, 2013

A nagypolitikától a hétköznapiakig. A magyar holokauszt 70 év távlatából. Tanulmányok. Szerkesztette: Molnár Judit, Balassi Kiadó, Budapest, 2017

A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1994. Talma Kiadó

Berecz Sándor: A tökéletes választójog. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1932

Fülöp András A zsidó törvények hatása Szegeden 1938-1944, szakdolgozat, Szegedi Tudományegyetem 2004

Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza. I–III. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001.

Hollósi Gábor: Országgyűlési választási rendszer és választójog a Horthy-kori Magyarországon, Szakmai fórum

Gergely Jenő: A keresztény pártok és a választások (1920–1947). Századok, 1996/3.

Gömbös Gyula válogatott politikai beszédek és írások. Szerkesztette: Vonyó József. Budapest, Osiris Kiadó, 2004

Ignác Károly: Korlátozás és ellenőrzés – választási kampányok a Horthykorban. In: Parlamenti választási kampányok Magyarországon. Szerk.: Feitl István. Napvilág Kiadó, Budapest, 2016

Kovács Alajos: A budapesti választások eredménye a világháború óta. Városi Szemle, 1935/6

Magyarországi pártprogramok 1919-1944. Szerkesztette: Gergely Jenő-Glatz Ferenc-Pölöskei Ferenc. Budapest, ELTE-Eötvös Kiadó, 2003

Püski Levente: A Horthy- korszak 1920-1941. Kossuth Kiadó,2010

Püski Levente A Horthy korszak parlamentje. MTA Doktori Értekezés, Debrecen 2016

Püski Levente: A Horthy-rendszer. Pannonica Kiadó, Budapest, 2006

Ránki György: Az 1939-es Budapesti választások. Történeti szemle 1976.19. évfolyam 4.szám

Romsics Ignác: A 20. század rövid története. Rubikon-Hát Bt.,2007

Romsics Ignác: A Horthy-rendszer jellegéről. Elitizmus, tekintélyelv, konzervativizmus. Rubicon történelmi magazin

Romsics Ignác: Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy-rendszer első 10 éve. Gondolat Kiadó,1982

Romsics Ignác: Magyar sorsfordulók 1920-1989.Osiris Kiadó, Budapest,2012

Ruszoly József: A választási bíráskodás Magyarországon a két Nemzetgyűlés idején 1920-26.Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam és Jogtudományi kar, Szeged 1968.

Simándi Irén: Küzdelem a nők parlamenti választójogáért Magyarországon 1848-1938.Gondolat Kiadó, Budapest,2009.

Sipos Péter: Választójogi puccs 1922-ben, História,2002.

Vas Zoltán: Horthy. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest,1977

Magyar alkotmánytörténet. Szerkesztette: Mezey Barna, Osiris Kiadó, Budapest,2003

Internetes források

1. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/index.html>

https://adtplus.arcanum.hu/hu/accounts/signup_done/

https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_alkotmanytan_i/ch07.html

Letöltés: 2019. 09. 22.

http://www.mtafki.hu/konyvtar/Magyarország/Magyarország_terkepekben_Parlamenti_valasztasok.pdf
Letöltés: 2019. 09. 22.

library.hungaricana.hu/hu/view/Delmagyarország_1934_09/?pg=0&layout=s Letöltve: 2020.02.26.

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92000001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38>

[Library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1922-1926_2/?pg=8&layout=s](http://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1922-1926_2/?pg=8&layout=s)

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_orsz%C3%A1ggy%C5%B1l%C3%A9si_v%C3%A1laszt%C3%A1sok_a_Horthy-rendszerben

https://hu.wikipedia.org/wiki/1945-%C3%B6s_magyarorsz%C3%A1gi_nemzetgy%C5%B1l%C3%A9si_v%C3%A1laszt%C3%A1s

<https://web.archive.org/web/20130308052122/http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8074#>

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_magyarorszagi_zsidok_a_szamok_tukreben/

www.nyf.hu/fakultas/szocped/publikaciok.html

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Szazadok_2000/?query=SZO%3D%28els%C5%91%20vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA%29&pg=1064

Jogszabályjegyzék

1848. évi V. törvénycikk az országgyűlési követek népképviselet alatt választásáról
1867. évi XVII. törvénycikk az izraeliták egyenjogúságáról polgári és politikai jogok tekintetében
1874. évi XXXIII. törvénycikk az 1848.évi V. törvénycikk és az erdélyi II. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről
1875. évi I. törvénycikk az összeférhetetlenségről
1899. évi XV. törvénycikk az országgyűlési képviselő-választások feletti bíraskodásról
1901. évi XXIV. törvénycikk az összeférhetetlenségről
1908. évi Házzabály
1913. XIV. törvénycikk az országgyűlési képviselők választásáról
1914. évi XV. törvénycikk az országgyűlési képviselő-választó kerületek számának és székhelyének megállapításáról
1918. évi I. néptörvény a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogokról
1919. évi XXV. törvénycikk az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokról
1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről
1920. évi XXV. törvénycikk a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiára való beiratkozás szabályozásáról
1920. évi XVII. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikk 13§ módosításáról
1925. évi XXVI. törvénycikk az országgyűlési képviselők választásáról
1937. évi XIX. törvénycikk a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról
1938. évi XIX. törvénycikk az országgyűlési képviselők választásáról
1939. évi IV. törvénycikk a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról
1939. évi V. törvénycikk a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek képviselőinek az 1939.évi június hava 10. napjára egybehívott országgyűlés képviselőházába meghívásáról
1939. évi XVII. törvénycikk az 1939-1940. számadási időszakra szóló állami költségvetésről
1940. évi XXVII. törvénycikk a keresztény vallásfelekezetek egyháznagyjainak és képviselőiknek felsőházi tagságáról
1945. évi VIII. törvénycikk a nemzetgyűlési választásokról

1914/55.000 B.M rendelet az országgyűlési képviselőválasztó kerületek részletes beosztásának közzétételéről

1919/4245 B.M rendelet a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról

1919/5958 M.E rendelet

1919/5984 M.E rendelet a nemzetgyűlési választások napjának a választókerületek és nemzetgyűlés időtartamának megállapításáról

1919/5985 M.E rendelet a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról

1919/5986 M.E rendelet az összeférhetetlenségnek a nemzetgyűlési tagokra vonatkozó szabályozása

1919/5988 M.E rendelet a nemzetgyűlési tagok választásáról

1922/2200 M.E rendelet az 1922. évben összeülő nemzetgyűlés tagjainak választásáról

1922/3100 M.E rendelet

1938/264 B.M rendelet

1939/9330 M.E rendelet a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területek közigazgatásáról

1939/4800 M.E rendelet a zsidók közeleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939.IV tc.4 §-ában meghatározott országgyűlési képviselőválasztási rendelkezések végrehajtásáról

Melléklet

Magyarország területi változásai, 1920-1941

Magyarország felosztása
a trianoni békeszerződés szerint
(1920. június 4.)

Magyarország
(1920-1938)

Területgyarapodások
(1938-1941)

Forrás: Középiskolai történelmi atlasz / MTVA Sajtó- és Fényképtár / MTI | | | www.mti.hu

Gróf Károlyi Gyula 1930-as évek eleje

Gróf Tisza István

Horthy bevonul Pestre (1919 november 16.)

gróf Apponyi Albert

gróf Bethlen István

gróf Teleki Pál

A lakosság foglalkozás szerinti megoszlása Magyarországon						
	1920		1930		1941	
	fő	%	fő	%	fő	%
Mezőgazdaság	4.449.100	55,7	4.499.400	51,8	4.539.000	48,7
Ipar, kereskedelem	2.402.800	30,1	2.806.200	32,3	3.258.000	34,9
Egyéb	1.128.200	14,2	1.382.700	15,9	1.523.000	16,4
Összesen	7.980.100	100,0	8.688.300	100,0	9.320.000	100,0

Igy kell szavazni a Magyar Kommunista Pártra!

Nemzetgyűlési képviselőválasztás 1945. november 4. Csongrád-Csanád-megyei választókerület.

Szavazólap

1. ☐	2. ☐	3. ☐	4. ☒	5. ☐	6. ☐	7. ☐
Nemzeti Parasztpárt	Magyar Rakétaipárt	Palgári Demokrata Párt	Magyar KommunistaPárt Bécsi József Károlyi Mihály Károlyi Mihály Károlyi Mihály Károlyi Mihály Károlyi Mihály Károlyi Mihály Károlyi Mihály	Független Kiszáradópárt		Szociál- demokrata Párt